

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет історії, політології та національної безпеки
Кафедра всесвітньої історії

Оксана Карліна

**Історія і культура Польщі:
навчально-методичні матеріали**

Луцьк
Вежа-Друк
2023

УДК 94:930.85(438)(072)

К 21

Рекомендовано до друку науково-методичною радою університету,
протокол № 7 від 15 березня 2023 р.

Рецензенти:

Малеончук Галина Олександрівна, кандидат історичних наук, доцент
Волинського національного університету імені Лесі Українки;

Васейко Юлія Святославівна, кандидат філологічних наук, доцент
Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Карліна Оксана Миколаївна

К 21

Історія і культура Польщі : навчально-методичні матеріали. – Луцьк :
Вежа-Друк, 2023. – 68с.

Історія і культура Польщі: навчально-методичні матеріали. Методична розробка з нормативної дисципліни «Історія та культура Польщі» підготовлена відповідно до вимог спеціальності 014 Середня освіта (Мова і література (польська)) ОПП «Середня освіта. Польська мова» освітнього рівня Бакалавр

УДК 94:930.85(438)(072)

© Карліна О. М., 2023 р.

Зміст

Опис навчальної дисципліни	4
Анотація, мета і завдання навчальної дисципліни	5
Інформаційний обсяг навчальної дисципліни	6
Рекомендований список літератури та інтернет-ресурси	12
Структура навчальної дисципліни	16
Тематика лекцій та рекомендована література до них	17
Тематика семінарських занять, рекомендована література до них і методичні рекомендації	28
Завдання для самостійного виконання	49
Питання для здійснення підсумкового контролю успішності навчання	51
Термінологічний словник	54

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Денна форма навчання	01 ОСВІТА / ПЕДАГОГІКА 014 СЕРЕДНЯ ОСВІТА (МОВА І ЛІТЕРАТУРА (ПОЛЬСЬКА)) СЕРЕДНЯ ОСВІТА. ПОЛЬСЬКА МОВА БАКАЛАВРА	Нормативна
Кількість годин /кредитів 3/90		
ІНДЗ: немає		Семестр: перший
		Лекції: 20 год.
		Практичні: 18 год.
		Самостійна робота: 47 год.
Українська мова викладання		Консультації: 5 год.
Форма контролю: залік		

Анотація, мета і завдання навчальної дисципліни

Програма навчальної дисципліни «ІСТОРІЯ І КУЛЬТУРА ПОЛЬЩІ» підготовки бакалавра, галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальності 014 Середня освіта (мова і література (польська)), освітньо-професійної програми Середня освіта. Польська мова. Предметом навчальної дисципліни є вивчення політичних, соціальних, економічних і духовних стосунків всередині польської спільноти та її зовнішні взаємини з іншими народами в різні історичні епохи. У центрі викладу історичного матеріалу перебуває формування і розвиток польського етносу, який в процесі цивілізаційного поступу став згуртованою національною спільнотою, що посідає чільне місце серед європейських народів.

Мета: подати всебічну картину історії поляків і створеної ними культури, окреслити різні сторони життя людей і суспільства, спираючись здобутки польської, української та зарубіжної наукової літератури та опубліковані історичні джерела.

Завдання викладання навчальної дисципліни «Історія і культура Польщі»: ознайомити здобувачів вищої освіти як з історією держави, так і народу, дотримуючись послідовного викладу матеріалу та приділяючи особливу увагу проблемі збереження нації в період, коли не існувало держави (як у ХІХ ст.) або коли вона мала обмежений суверенітет (як це було в другій половині ХХ ст.); показати, що за різного характеру держави неперервним залишався розвиток культури; розкрити важливі процеси та закономірності формування та причини динамічних змін у польському суспільстві; проаналізувати переломні події в історії польського народу, зосередивши увагу на їх наслідках; підкреслити в польській культурі все те, що пов'язувало її із західною цивілізацією. Студенти повинні оперувати історичними фактами, визначати причини і наслідки історичних подій, розуміти тяглість історичних процесів, засвоїти базові історичні поняття, знати хронологію подій, визначні історичні постаті, політичні партії та рухи.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Вступ.

Предмет і завдання курсу. Основні рекомендовані джерела та література.

Давньопольська держава.

Розселення слов'ян на польських землях. Династія Пястів. Виникнення держави. Запровадження християнства. Мешко I. Гнезненський з'їзд та його політичне і церковне значення. Болеслав I Хоробрий. Послаблення князівської влади. Казимир Відновитель і його діяльність.

Польща в добу політичної роздробленості.

Влада верховного князя. Боротьба за краківський престол. Відносини з Угорщиною і Тевтонським орденом. Колонізація на німецькому праві. Торгівля. Міста і міщани. Формування шляхти. Відновлення королівської влади. Владислав I Локетек. Культура поляків у X–XIII ст.

Польське королівство в період пізнього середньовіччя.

Правління Казимира III Великого: зовнішня і внутрішня політика. Адміністративний устрій. Формування станової монархії. Польсько-литовська унія. Початок правління Ягеллонської династії. Війни з Тевтонським орденом. Грюнвальдська битва. Торунський мир. Приєднання Пруссії.

Польська культура XIV–XV ст.

Впливи гуманізму. Краківський університет. Шкільна освіта. Історичні хроніки. Архітектура. Скульптура. Творчість Віта Ствоша.

Польща в XVI – першій половині XVII ст.

Формування фільварково-панщинної системи аграрних відносин. Розвиток міст. Політична боротьба. Посилення позицій шляхти. Екзекуційний рух. Складання станової демократії. Люблінська унія. Державний устрій Речі Посполитої Генріхові артикули. Сарматизм як ідеологія шляхетського стану. Династія Вазів. Реформаційний рух у Польщі. Контрреформація, її особливості в Польщі. Берестейська унія. Від станової демократії до магнатської олігархії. Польща у міжнародній політиці XVI–XVII ст. Українське козацтво, козацькі війни XVII ст.

Епоха культурного Відродження Польщі.

Польське Відродження. Розвиток освіти. Друкарство на польських землях. Наукові знання. Художня література. Архітектура. Живопис.

Річ Посполита в добу потрясінь і занепаду.

Війна з повсталим українським козацтвом. Політична криза 1660-х років. Правління Михайла Вишневецького. Боротьба за реформування державного устрою. Польсько-турецькі війни. Правління Яна III Собеського. Вічний мир з Росією. Політична боротьба на початку XVIII ст. «Німіий» сейм. Річ Посполита і Північна війна. Правління Августа III. Утворення магнатських угруповань. Втручання сусідніх держав у справи Польщі. Економічний занепад. Послаблення королівської влади. Розвиток культури.

Річ Посполита в останній третині XVIII ст.

Російсько-пруське втручання. Дисидентське питання. Барська конфедерація. Перший поділ Речі Посполитої. Реформи 1770-х і 1780-х років. Чотирирічний сейм. Конституція 3 травня 1791 р. Торговицька конфедерація. Другий поділ Речі Посполитої. Повстання під проводом Тадеуша Костюшка. Третій поділ Речі Посполитої. Культура. Польське бароко. Впливи Просвітництва. Освіта. Наукові знання. Художня література. Образотворче мистецтво і музика. Архітектура.

Польські землі в роки наполеонівських війн.

Становище поляків у складі трьох імперій: Пруссії, Австрії та Росії (кінець XVIII – початок XIX ст.). Початок визвольного руху. Польське питання в політиці Наполеона і Олександра I. Варшавське князівство. Поляки в російській кампанії Наполеона. Рішення Віденського конгресу. Новий поділ польських земель.

Створення і розвиток Королівства Польського. Економічний розвиток і соціальні зміни. Розвиток культури, Варшавський університет. Патріотичний рух. Товариство філоматів. Патріотичне товариство, Наростання суперечностей між царатом і польським суспільством.

Листопадове повстання 1830 р.

Передумови повстання. Початок повстання. Проголошення незалежності Королівства Польського. Російсько-польська війна. Поразка повстання та її наслідки.

Велика еміграція і польський національний рух 1830-х – 1840-х років. Польська еміграція в Європі. Політичні табори. «Отель Лямбер» Адама Чарторийського: програма польських консерваторів.

Краківська республіка 1815 – 1846 рр. Селянське повстання на Краківщині 1846 р. Політична диференціація в польському національному русі: радикали і угодовці.

Польська справа напередодні та в роки Весни Народів.

Польські землі під владою Пруссії напередодні революції 1848 р. Польський національно-культурний рух. Познанське повстання. Скасування автономії Великого Познанського князівства. Польський національний рух під час революційних подій 1848 р.

Польські землі у складі імперії Габсбургів. Особливості етнічного складу і соціальних відносин у Галичині. Польський національний рух під час революції 1848-1849 рр. Краківське повстання. Ліквідація панщини. Придушення революції.

Польська спільнота в Російській імперії в 1830-х – 1860-х роках.

Політика Росії в Королівстві Польському після Листопадового повстання. Партії «білих» і «червоних». Підготовка нового повстання, Початок повстання 1863 р. Партизанська боротьба і конспіраційний уряд. Боротьба течій в керівництві повстанням. Диктатура Ромуальда Траугутта. Придушення повстання. Земельна реформа 1864 р. в Королівстві Польському та її наслідки.

Польська культура доби романтизму.

Національний рух і формування модерної польської нації. Освіта, Розвиток наукової думки, Польська романтична література, Музична культура: Театр. Побут і звичаї.

Польські землі в період модернізації (1860-ті роки – початок ХХ ст.).

Зміни в устрої та управлінні Королівства Польського. Процес урбанізації. Банківська система. Соціальні зміни. Зародження соціалістичного руху та робітничих організацій. Виникнення національно-демократичної партії (ендеків), її ідеологія. Революція 1905 – 1907 рр. в Росії та польський національний рух. Політичні орієнтації польських політичних таборів напередодні Першої світової війни.

Польська автономія в Галичині – «польський П'ємонт». Польсько-українські суперечності і конфлікти. Спроби польсько-українського порозуміння – «нова ера». Демократичний рух. Спроби консолідації польських політичних сил напередодні війни.

Утворення Німецької імперії і політика її правлячих кіл щодо поляків. «Культуркампф». Колонізаційна комісія. Культурно-освітній та господарський рух поляків. Антипольське законодавство 1908 р. Опір політиці онімечення.

Польська культура епохи модернізації. Стан освіти. Вища школа. Наукова думка. Гуманітарні науки. Література. Образотворче мистецтво. Музичне мистецтво, Скульптура. Архітектура. Театр. Кінематограф. Повсякденне життя. Побут поляків.

Поляки в роки Першої світової війни.

Плани воюючих сторін щодо Польщі. Польські легіони в австро-угорській армії. Окупація Королівства Польського. Польські військові формування в Росії. Польське питання в політиці європейських держав. Регентська рада і Тимчасовий уряд у Варшаві. Польська Ліквідаційна Комісія в Кракові. Проголошення Польської держави.

Формування кордонів і устрою Польщі в 1918–1921 рр.

Перші декрети уряду. Боротьба за владу між ендеками і пілсудчиками. Польське питання на Версальській мирній конференції. Східна політика Юзефа Пілсудського. Формування західного кордону Польщі. Варшавський договір Польщі та уряду УНР. Польсько-радянська війна. Ризький мирний договір. Розв'язання справи Галичини.

Польська держава у 1921–1939 рр.

Територія і адміністративно-територіальний устрій Республіки Польща. Конституція 1921 р. Вибори 1922 р., вбивство президента Габріеля Нарutowича. Політична боротьба в 1921–1926 рр. Економічна стабілізація, реформи уряду Владислава Грабського. Зовнішня політика Польщі. Становище національних меншин.

Державний переворот 1926 р., встановлення режиму «санації». Утворення Безпартійного блоку співпраці з урядом. Політична криза 1930 р., «пацифікація».

Конституція 1935 р. Пілсудчики без Ю.Пілсудського. Зовнішня політика польських урядів у 30-х роках. Німецько-радянський договір про ненапад 1939 р. Агресія Німеччини і СРСР проти Польщі. Початок Другої світової війни.

Польське суспільство та його культура міжвоєнного періоду.

Модернізація соціально-економічної структури. Реформи системи освіти. Вища школа, університети, наукові товариства. Історична наука. Літературні напрями і школи. Живопис і скульптура. Музична культура.

Поляки і польське питання в роки Другої світової війни.

Воєнні дії та поділ польських земель. Справа Катині. Початок польського Руху Опору. Створення еміграційного уряду Владислава Сікорського і польських збройних сил на Заході. Німецько-радянська війна. Створення польської армії в СРСР. Розрив дипломатичних відносин між СРСР і польським еміграційним урядом. Розвиток Руху Опору на окупованих землях. Делегатура еміграційного уряду і Армія Крайова. Створення Польської робітничої партії і Гвардії Людової. Польське питання у стосунках держав антигітлерівської коаліції. Створення Союзу Польських Патріотів в СРСР. Нова Польська Армія в СРСР. Польське питання на Тегеранській конференції. План «Бужа». Початок визволення польських земель радянськими військами. Створення Польського Комітету Національного Визволення. «Люблінська» Польща. Варшавське повстання 1944 р. Виникнення Тимчасового уряду. Польське питання на Кримській конференції «Великої трійки». Формування Тимчасового уряду національної єдності. Польське питання на Потсдамській конференції.

Польща у першому повоєнному десятилітті.

Нові кордони держави. Режим народної демократії в Польщі. Залежність від СРСР. Соціально-економічні реформи. Депортації та міграції населення. Українське питання, операція «Вісла». Політичні репресії. Створення Польської об'єднаної робітничої партії.

Становлення тоталітарного режиму. Формування нової політичної системи. Політичні репресії. Реформи всіх сфер суспільного життя. Сталінізм в Польщі. Конституція 1952 р. Назрівання політичної кризи. Познанські події в червні 1956 р. Кінець сталінізму.

Польща у 1956–1980 рр.

Програма ліберальних реформ. Спроби демократизації комуністичної ідеології, діяльність польської інтелігенції. Спроби модернізації економіки. Події березня 1968 р. Суспільно-політична криза грудня 1970 р. Повернення до адміністрування. Криза в червні 1976 р. Виникнення легальної опозиції. Суспільно-політична криза 1980 р. Страйковий рух влітку 1980 р. Виникнення профспілкового об'єднання «Солідарність». Запровадження воєнного стану в грудні 1981 р.

Занепад системи: 1982–1989 рр.

Затяжна суспільно-політична криза 80-х років. Спроби реформ. Діяльність політичної опозиції. «Перебудова» в СРСР та її вплив на Польщу. Референдум 1987 р. Початок переговорів з опозицією. Переговори «круглого столу» та їх результати.

Польське суспільство та його культура.

Здійснення «культурної революції». Реформи системи освіти. Розвиток системи вищої освіти. Суспільні науки в умовах ідеологічного диктату. Літературна творчість. Польська література в еміграції. Музичне мистецтво. Театральне мистецтво. Школа польського кіномистецтва.

Польща в нових реаліях Європи і світу (1989–2005 рр.).

Початок демократичних перетворень. Вибори 1989 р. Формування нових структур влади. Початок економічних реформ. Президентські вибори 1995 р. Стабілізація економіки країни. Конституція 1997 р. Сучасна картина суспільно-політичного життя Польщі.

Польща на міжнародній арені. Вступ до європейських структур. Прийом Польщі до НАТО та Європейського Союзу. Договір між Польщею та Україною 1992 р. Спільна заява президентів Польщі та України «До порозуміння та єднання» 1997 р. Вступ Польщі до Європейського Союзу. Соціально-економічний і політичний розвиток Польщі на початку XXI ст.

Рекомендований список літератури та інтернет-ресурси

Алексієвець Л. М. Новітня історія Польщі: Навч. посібник для вузів. Тернопіль: Астон, 2002. 320 с.

Вандич П. Ціна свободи. Історія Центрально-Східної Європи від Середньовіччя до сьогодення. Київ: Критика, 2004. 463 с.

Дейвіс Н. Європа. Історія; пер. з англ. Київ: Основи, 2000. 1463 с.

Дейвіс Н. Боже ігрище: Історія Польщі; пер. з англ. Київ: Основи, 2008.
URL: <http://resource.history.org.ua/item/0000059>

Дильонгова Г. Історія Польщі. 1795–1990; пер. з пол. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. 239 с.

Дыбковска А., Жарын М., Жарын Я. История Польши с древнейших времен до наших дней; пер. с польс. Варшава: Научное издательство ПВН, 1995. 381 с.

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до початку XX ст.). Курс лекцій; за ред. В. І. Ярового. Київ: Либідь, 2001. URL: <https://studfile.net/preview/7082678/>

Історія Литви кожному; авт. кол.: А. Бумблаускас, А. Ейдинтас, А. Кулакаускас, М. Тамошайтис. Київ: Балтія-Друк, 2018. 424 с.

Історія Центрально-Східної Європи: посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів університетів; за ред. Л. Зашкільняка. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2001. 660 с.

URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Zashkilniak_Leonid/Istoriia_Tsentralno-Skhidnoi_Yevropy/

Камінський А. Історія Речі Посполитої як історія багатьох народів, 1505–1795. Громадяни, їхня держава, суспільство, культура. Київ: Наш час, 2011. 263 с.

Камінський Л., Коркуць М. Путівник з історії Польщі. 966 – 2016. Варшава, 2016. 120 с. URL: <https://ipn.gov.pl> > [Przewodnikukrainski](#)

Кріль М. М. Історія країн Центрально-Східної Європи (кінець XX – початок XXI ст.): навч. посіб. Київ, 2013.

Польща – нарис історії; за ред. В. Менджницького та Є. Брацисевича; пер. з польськ. Варшава: Інститут національної пам'яті, 2015. 367 с.

Рудько С.О. Історія Центрально-Східної Європи (кін. XVIII – поч. XXI ст.): Навчально-методичний посібник з курсу. - Вид. 2-ге, доповнене. Острог, 2010. 220 с. URL: [https://chtyvo.org.ua > authors > Rudko_Serhii](https://chtyvo.org.ua/authors/Rudko_Serhii)

Секо Я. П. Історія слов'янських народів (1914–2016 рр.): навчальний посібник для студ. іст. фак. Тернопіль: ТНПУ, 2016. 483 с.

Снайдер Т. Перетворення націй. Польща, Україна, Литва, Білорус. 1569 – 1999; пер. з англ. Київ: Дух і літера, 2012. 464 с. URL: <https://www.e-reading.club/book.php?book=1037580>

Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян: навчальний посібник для студ. вищ. навч. закл.; за ред. В. І. Ярового. Київ: Олег Філюк, 2016. Т. 2 : Нова доба. 348 с.

Шпорлюк Р. Імперія та нації. З історичного досвіду України, Росії, Польщі та Білорусі; пер. з англ. Київ: Дух і літера, 2000. 354 с.

Яровий В. І. Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн: підручник. Київ: Генеза, 2005. 816 с. URL: <https://uahistory.co/book/newest-history-of-central-european-balkan-countries-of-xx-century/>

Яровий В. І [та ін.]. Історія західних і південних слов'ян: з давніх часів до XX ст.: Навч. посіб. для студ. іст. спец. вищих навч. закл. Київ: Либідь, 2003. 630 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Yarovyi_Valerii/Istoria_zakhidnykh_ta_pivdennykh_slovian_u_XX_st/

Augustyniak U. Historia Polski 1572–1795. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 2008. 998 s.

Bogucka M. Kultura. Naród. Trwanie. Dzieje kultury polskiej od zarania do 1989 roku; wyd. 2 rozszerzone i uzupełnione. Warszawa: Wydawnictwo TRIO, 2008, 750 s.

Brzoza Cz., Sowa A.-L. Historia Polski 1918–1945. Kraków, Wydawnictwo Literackie, 2006. 754 s.

Chwalba A. Historia Polski 1795–1914. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2000. 672 s.

Dzieje inteligencji polskiej do roku 1918; red. J. Jedlicki Warszawa, 2008. T. 1: M. Janowski, Narodziny inteligencji 1750–1831; T. 2: J. Jedlicki. Błędne koło 1832–1864; T. 3: M. Micińska, Inteligencja na rozdrożach 1864–1918,

Ebenhardt P. Polska i jej granice. Z historii polskiej geografii politycznej. Lublin, Wyd. Uniwersytetu M. Curie-Skłodowskiej, 2004. 302 s.

Grabski A. F. Zarys historii istoriografii polskiej. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 2000. 278 s.

Grünberg K., Serczyk J. Droga do rozbioru Polski 1918–1939. Nowe ustalenia. Warszawa: Książka i Wiedza, 2005. 264 s.

Historie Polski w XIX wieku; red. A. Nowak. Warszawa: DiG, 2013. T. 1: Kominy, ludzie i obłoki: modernizacja i kultura. 488 s.; T. 2: Historie polityczne, cz. 1. 506 s.; T. 3: Historie polityczne, cz. 2. 347 s.; T. 4.: Narody, wyznania, emigracje, porównania. 604 s.

Friszke A. Polska. Losy państwa i narodu 1939–1989. Warszawa: ISKRY, 2003. 518 s.

Jasienica P. Rzeczpospolita Obojga Narodów. Warszawa: Prószyński Media, 2007. T.1: Srebrny wiek. 504 s.; T. 2: Calamitatis Regnum. 392 s.; T. 3: Dzieje agonii. 560 s.

Kallas M. K. Historia usroju Polski X–XX w. Warszawa: PWN, 2006. 636 s.

Roszkowski W. Historia Polski. 1914–2005. Warszawa: PWN, 2006. 510 s.

Stone D. The Polish-Lithuanian State, 1386–1795. Seattle: University of Washington Press, 2001. XVIII, 374 pp.

The Polish-Lithuanian Monarchy in European Context, 1500-1795. Basingstoke and London: Palgrave Macmillan, 2001. 272 pp.

Topolski J. Polska XX wieku. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 2004. 252 s.

Topolski J. Historia Polski. Poznań: Dom Wydawniczy „Rebis”: Wydawnictwo Poznańskie, 2008. 343 s.

Uruszczak W. Historia państwa i prawa polskiego. Warszawa: Oficyna a Wolters Kluwer business, 2010. T. 1: 966–1795. 435 s.

Unia Lubelska z 1569 roku: z tradycji unifikacyjnych I Rzeczypospolitej; red. Tomasz Kempa, Krzysztof Mikulski. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2011. 238 s.

Unia Lubelska 1569 roku i unie w Europie środkowo-wschodniej: Pamięci Profesora Henryka Lulewicza (1950–2019); Red. Nauk. Jacek Krochmal. Archiwum Główne Akt Dawnych. Warszawa, 2020. 369 s.

Zdrada J. Historia Polski 1795–1914. Warszawa: PWN, 2022. 680 s.

Інтернет-ресурси

Бібліографія історії Польщі. <http://www.bibliografia.ipn.gov.pl/>

Інтернет-бібліотека польської літератури. <http://literat.ug.edu.pl/>

Цифрова національна бібліотека. <http://polona.pl/>

Федерація цифрових бібліотек. <http://fbc.pionier.net.pl/owoc>

Інститут національної пам'яті. <http://www.ipn.gov.pl/>

Варшава. Національна бібліотека. <http://www.bn.org.pl/>

Варшава. Музей історії Польщі. <http://www.muzhp.pl/>

Варшава. Національний музей. <http://www.mnw.art.pl/>

Краків. Національний музей. <http://www.muzeum.krakow.pl/>

Люблін. Національний музей. <http://www.zamek-lublin.pl/>

Вроцлав. Національний музей. <http://www.mnwr.art.pl/>

Структура навчальної дисципліни

Назва змістових модулів і тем	Усього годин	У тому числі				Форма контролю
		Лекції	Практичні	Консультації	Самостійна робота	
<i>Змістовий модуль 1: Історія та культура Польщі від найдавніших часів до початку XX ст.</i>						
Польська держава в добу Середньовіччя.	4	2			2	Т
Польська культура доби Середньовіччя.	4		2		2	ДС
Річ Посполита обох народів.	4	2			2	Т, КР
Культура доби Відродження.	4		2		2	ДБ, Р
Три поділи Речі Посполитої: причини, обставини і наслідки.	5	2			3	Т
Польська духовна і матеріальна культура доби романтизму.	5		2	1	2	ДС; КР
Королівство Польське у 1830-х – на початку XX ст.	5	2			3	Т
Польські землі у складі Австрії та Пруссії / Німеччини в 1840-х – на початку XX ст.	5	2			3	Т
Польський суспільно-політичний рух на в кінці XIX – на початку XX ст.	5	2			3	Т, КР
Духовна і матеріальна культура останньої третини XIX – початку XX ст.	6		2	1	3	ДС, Р
Разом за модулем 1 годин/балів	47	12	8	2	25	50
<i>Змістовий модуль 2: Історія та культура Польщі XX – початку XXI ст.</i>						
Польський народ у роки Першої світової війни.	4		2		2	Т, ІРС
Польська держава у міжвоєнний період	4	2			2	Т
Культура Польщі у міжвоєнний період.	5		2	1	2	ДС
Польща в роки Другої світової війни	4	2			2	ДБ
Польська підпільна держава в роки Другої світової війни.	4		2		2	ДС

Польща в роки «народної демократії» та тоталітаризму (1945–1956 рр.)	4	2			2	ДС
Польська Народна Республіка в 1956–1981 рр.	5	2		1	2	КР
Польська культура в умовах комуністичного режиму (1949–1989 рр.).	4		2		2	ДС
Занепад комуністичного режиму в Польщі (1982–1989 рр.).	4		2		2	ДБ
Польща в нових реаліях Європи і світу.	5			1	4	ДБ
Разом за модулем 2 годин/балів	43	8	10	3	22	50
Усього годин/балів	90	20	18	5	47	100

Форма контролю: ДС – дискусія, ДБ – дебати, Р – реферат, КР – контрольна робота, Т – тести.

Тематика лекцій та рекомендована література до них

Змістовий модуль 1: Історія та культура Польщі від найдавніших часів до початку ХХ ст.

Тема 1. Польська держава в добу Середньовіччя.

1. Ранньосередньовічна Польська держава.
2. Внутрішньополітичний та економічний розвиток польських земель у другій половині XII–XIII ст.
3. Об'єднання удільних князівств в одне королівство. Польща і Велике князівство Литовське під правлінням Ягеллонів.

Література

Дейвіс Н. Європа. Історія; пер. з англ. Київ: Основи, 2000. 1463 с.

Дейвіс Н. Боже ігрище: Історія Польщі; пер. з англ. Київ: Основи, 2008.

URL: <http://resource.history.org.ua/item/0000059>

Дильонгова Г. Історія Польщі. 1795–1990; пер. з пол. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. 239 с.

Дыбковска А., Жарын М., Жарын Я. История Польши с древнейших времен до наших дней; пер. с польс. Варшава: Научное издательство ПВН, 1995. 381 с.

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до початку XX ст.). Курс лекцій; за ред. В. І. Ярового. Київ: Либідь, 2001. URL: <https://studfile.net/preview/7082678/>

Ключовський Є. Історія Польщі до кінця XV століття; наук. ред.: А. Гіль, В. Александрович. Люблін: Товариство Інституту Центрально-Східної Європи, 2005. 237 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0008706>

Barański M. Dynastia Piastów w Polsce. Warszawa: PWN, 2008. 660 s.

Szczur S. Historia Polski średniowiecznej. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2002. 676 s.

Тема 2. Річ Посполита обох народів.

1. Польща як шляхетська держава. Шляхетська демократія.
2. Люблінська унія.
3. Економіка, політика і суспільство Речі Посполитої.
4. Криза Речі Посполитої в XVII ст.

Література

Дейвіс Н. Боже ігрище: Історія Польщі; пер. з англ. Київ: Основи, 2008. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0000059>

Дильонгова Г. Історія Польщі. 1795–1990; пер. з пол. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. 239 с.

Дыбковска А., Жарын М., Жарын Я. История Польши с древнейших времен до наших дней; пер. с польс. Варшава: Научное издательство ПВН, 1995. 381 с.

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до початку XX ст.). Курс лекцій; за ред. В. І. Ярового. Київ: Либідь, 2001. URL: <https://studfile.net/preview/7082678/>

Білоус Н. О. Люблінська унія 1569 р.: історіографічні погляди та інтерпретації (до 400 річчя Люблінської унії). *Український історичний журнал*. 2010. № 1. С. 65–83.

Григор'єва Т. Укладення миру після Хотинської війни (1620–1621 рр.): спроба переоцінки досягнутих домовленостей. *Україна в Центрально-Східній Європі*. Київ, 2010. Вип.9/10. С.42–59.

Звягіна А. М. Ягеллони та Габсбурги: боротьба за імператорську корону (1519 р.). *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2014. Вип. XXXIX. С. 197–203.

Михайловський В. Сенатори Руського, Подільського та Белзького воєводств на Люблінському сеймі 1569 р. *Український історичний журнал*. 2019. № 2. С. 46–66.

Черкасов С. С. Акт Варшавської конфедерації 1573 р. та проект скликання національного собору у політичній програмі польського реформаційного руху XVI ст. *Проблеми всесвітньої історії*. 2017. № 2 (4). С. 51–66.

Dubas-Urwanowicz E. O nowy kształt Rzeczypospolitej. Kryzys polityczny w państwie w latach 1576–1586. Warszawa: DiG, 2013. 250 s.

Тема 3. Три поділи Речі Посполитої: причини, обставини і наслідки.

1. Спроби реформ.
2. Перший поділ.
3. Чотирирічний сейм. Другий поділ.
4. Повстання під проводом Костюшка і падіння держави. Наслідки поділів.

Література

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до початку XX ст.). Курс лекцій; за ред. В. І. Ярового. Київ: Либідь, 2001. URL: <https://studfile.net/preview/7082678/>

Карліна О., Білик В. Каталог матеріалів, присвячених Тадеушу Костюшку, у фондах Волинського краєзнавчого музею. *Від інсуреції Костюшка до 1830 р. Поляки на Правобережній Україні: від міфів до фактів: кол. монографія* / за ред. І. Кривошиї, Н. Моравця. Київ: КНТ, 2017. С. 58–67.

Сковронек Є. Поділи Польщі на тлі Європи. URL: <http://www.ji.lviv.ua > skowro>

Крикун М. Документи про участь шляхти Брацлавського воєводства в Барській конфедерації. *Вісник Львівського університету. Серія історична*. Львів, 2010. Вип. 45. С. 589—628.

Мельник І. Перехід Галичини до Австрії. URL; <https://zbruc.eu/node/69294>

Шевченко Ф. П. Про міжнародне значення повстання 1768 року на Правобережній Україні. *Український історичний журнал*. 1968. № 9. С. 11—23;

Kieniewicz S., Zahorski A., Zajewski W. Trzy powstania narodowe: kocuzkowskie, listopadowe, styczniowe. Pod redakcją Władysława Zajewskiego. Warszawa: PWN, 1994. 671 s.

Тема 4. Королівство Польське у 1830-х – на початку XX ст.

1. Соціально-економічні процеси
2. Політичний розвиток Королівства Польського. Політика Росії щодо поляків.
3. Польські таємні організації в Росії.
4. Поляки в роки революційної кризи в Росії (1904–1907 рр.).

Література

Дейвіс Н. Боже ігрище: Історія Польщі; пер. з англ. Київ: Основи, 2008.
URL: <http://resource.history.org.ua/item/0000059>

Дильонгова Г. Історія Польщі. 1795–1990; пер. з пол. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. 239 с.

Дыбковска А., Жарын М., Жарын Я. История Польши с древнейших времен до наших дней; пер. с польс. Варшава: Научное издательство ПВН, 1995. 381 с.

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до початку ХХ ст.). Курс лекцій; за ред. В. І. Ярового. Київ: Либідь, 2001. URL: <https://studfile.net/preview/7082678/>

Карліна О. Організаційно-правові засади забезпечення діяльності політичної поліції в Королівстві Польському (XIX – початок ХХ ст.). *Wojna – Wojsko – Bezpieczeństwo: Poprzez stulecia i epoki. Studia i materiały*. Oświęcim: Napoleon V, 2019. S. 211–227.

Яновський М. ХІХ століття у дзеркалі польської історіографії (1980 – 2002). *Україна модерна*. 2005. Число 9. С. 78–91.

Kieniewicz J. Polski los w imperium rosyjskim jako sytuacja kolonialna. *Ekspansja, kolonializm, cywilizacja*. Warszawa: DiG, IBI AL, 2008. S. 244–262.

Тема 5. Польські землі у складі Австрії та Пруссії/Німеччини в ХІХ – на початку ХХ ст.

1. Поляки під владою Габсбургів і Гогенцолернів в першій третині ХІХ ст.
2. Весна Народів на польських землях.
3. Політика культуркампфу в Німеччині та пасивний опір поляків онімеченню.
4. Поляки в умовах Австрійської конституційної монархії.

Література

Дейвіс Н. Боже ігрище: Історія Польщі; пер. з англ. Київ: Основи, 2008.
URL: <http://resource.history.org.ua/item/0000059>

Дильонгова Г. Історія Польщі. 1795–1990; пер. з пол. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. 239 с.

Дыбковска А., Жарын М., Жарын Я. История Польши с древнейших времен до наших дней; пер. с польс. Варшава: Научное издательство ПВН, 1995. 381 с.

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Яровий В. І [та ін.]. Історія західних і південних слов'ян: з давніх часів до ХХ ст.: Навч. посіб. для студ. іст. спец. вищих навч. закл. Київ: Либідь, 2003. 630 с.
URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Yarovyi_Valerii/Istoria_zakhidnykh_ta_pivdennykh_slovian_u_XX_st/

Janowski M. Inteligencja wobec wyzwań nowoczesności. Dylematy ideowe polskiej demokracji liberalnej w Galicji w latach 1889–1914. Warszawa: IH PAN, 1996. 271 s.

Świątek A. Gente Rutheni, natione Poloni. Z dziejów Rusinów narodowości polskiej w Galicji. Kraków Księgarnia Akademicka, 2015. 510 s.

Wierchosławski Sz., Orzeł Biały i Orzeł Czarny. Problemy modernizacji społeczeństwa polskiego prowincji Prusy Zachodnie w XIX i na początku XX stulecia, Olsztyn 2011. 432 s.

Тема 6. Польський суспільно-політичний рух на в кінці XIX – на початку XX ст.

1. Лояльні консерватори.
2. Поширення ідей «органічної праці».
3. Формування польської націоналістичної течії. Національна демократія.

4. Поширення соціалістичних ідей. Соціалістичний рух. Зародження селянського (людового) руху.

Література

Дейвіс Н. Боже ігрище: Історія Польщі; пер. з англ. Київ: Основи, 2008.

URL: <http://resource.history.org.ua/item/0000059>

Дильонгова Г. Історія Польщі. 1795–1990; пер. з пол. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. 239 с.

Дыбковска А., Жарын М., Жарын Я. История Польши с древнейших времен до наших дней; пер. с польс. Варшава: Научное издательство ПВН, 1995. 381 с.

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Яровий В. І [та ін.]. Історія західних і південних слов'ян: з давніх часів до ХХ ст.: Навч. посіб. для студ. іст. спец. вищих навч. закл. Київ: Либідь, 2003. 630 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Yarovyi_Valerii/Istoria_zakhidnykh_ta_pivdennykh_slavian_u_XX_st/

Яновський М. ХІХ століття у дзеркалі польської історіографії (1980 – 2002). *Україна модерна*. 2005. Число 9. С. 78–91.

Wończa-Tomaszewski N. Źródła narodowości. Powstanie i rozwój polskiej świadomości narodowej w II połowie XIX i na początku XX wieku. Wrocław, Wydaw. Uniwersytetu Wrocławskiego, 2006. 396 s.

Janowski M. Inteligencja wobec wyzwań nowoczesności. Dylematy ideowe polskiej demokracji liberalnej w Galicji w latach 1889-1914. Warszawa: IH PAN, 1996. 271 s.

Змістовий модуль 2: Історія та культура Польщі ХХ – початку ХХІ ст.

Тема 7. Польська держава у міжвоєнний період

1. Питання кордонів. Конституція 1921 р.
2. Модернізаційні процеси в економіці та суспільстві.
3. Політичний розвиток.
4. Польща на міжнародній арені.

Література

Алексієвець Л. Польща: утвердження незалежної держави 1918–1926. Тернопіль: Підручники і посібники, 2006. 448 с.

Вялова Ю. Леон Василевський (1870–1936): постать політика у контексті польсько-українського діалогу. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2019. 268 с.

Зарецька Т. Політика другої Польської республіки щодо Східної Галичини та позиція Ю. Пілсудського (кінець 1918 – 1919 рр.). *Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: Міжсвід. зб. наук. пр.* 2004. Вип. 11. С. 158–176

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Комар В. Л. Концепція прометеїзму в політиці Польщі (1921 – 1939). Івано-Франківськ: Місто НВ, 2011. 360 с.

Лучаківська І. Розвиток судової системи у Польщі 1929–1939 рр. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. Зб. наук. пр. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008. №17. С. 297–305.

Юзевський Г. Замість щоденника за ред. М. Кучерепи. Луцьк: Вежа-Друк, 2017.

Wysocki R. W kręgu integralnego nacjonalizmu. Czynny nacjonalizm Dmytra Doncowa na tle myśli nowoczesnych Romana Dmowskiego Studium porównawcze. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2014. 543 s

Тема 8. Польща в роки Другої світової війни

1. Напад Німеччини й СРСР на Польщу. Военні дії 1939 р.
2. Німецький окупаційний режим. Винищення євреїв. Виникнення Руху Опору.
3. Діяльність еміграційного уряду.

Література

Дейвіс Н. Боже ігрище: Історія Польщі; пер. з англ. Київ: Основи, 2008.

URL: <http://resource.history.org.ua/item/0000059>

Дильонгова Г. Історія Польщі. 1795–1990; пер. з пол. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. 239 с.

Дыбковска А., Жарын М., Жарын Я. История Польши с древнейших времен до наших дней; пер. с польс. Варшава: Научное издательство ПВН, 1995. 381 с.

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Мельник І. Справи і смерть генерала Сікорського. URL: <http://zbruc.eu/node/9764>

Снайдер Т. Криваві землі. Європі між Гітлером і Сталіним. Київ: Laurus, 2018. 492 с.

СРСР проти Польща. Боротьба за Львів у 1940-их. URL: <http://www.istpravda.com.ua/digest/2011/12/2/63533/>

Wieczorkiewicz P. P. Historia Polityczna Polski 1935–1945. Warszawa: Książka i Wiedza, 2005. 566 s.

Zawilski A. Bitwy polskiego września. Kraków: Znak, 2019. 896 s.

Тема 9. Польща в роки «народної демократії» і тоталітаризму (1945–1956 рр.)

1. Нова політична реальність. Збройне підпілля. Операція «Вісла».
2. Розгортання репресій. «Перевиховання поляків». Влада і Церква.

3. Соціально-економічні зміни. Конституція 1952 р.
4. Суспільна криза 1954 –1956 рр. Познанські події. Повернення до влади Владислава Гомулки.

Література

Джадт Т. Після війни. Історія Європи після 1945 року. Київ: Наш формат, 2020. 454 с.

Дильонгова Г. Історія Польщі. 1795–1990; пер. з пол. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. 239 с.

Епплбом Е. Залізна завіса: Приборкання Східної Європи. 1944–1956; пер. з англ. І.Гарнік. Київ: ВД «Києво-Могилянська академія», 2017. 623 с.

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Історія Центрально-Східної Європи: посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів університетів; за ред. Л. Зашкільняка. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2001. 660 с.

Куртуа С., Верт Н., Панне Ж.-Л. [та ін.]. Чорна книга комунізму: Злочини, терор і репресії Львів: Афіша, 2008. 712 с.

Мельник І. Жовтень 1956-го – попередження для «комуни». URL: <https://zbruc.eu/node/57669>

Постоловський Р. М., Пугач Є. П., Страшнюк С. Ю. Встановлення тоталітарних режимів у країнах Центральної та Південно-Східної Європи (1944–1953 рр.): хрестоматія для студентів іст. ф-тів вузів України. Харків: Бізнес Інформ, 2000. 470 с.

Філонова С. Примас Тисячоліття Стефан Вишинський. URL: <https://novapolshcha.pl/article/primas-tisyacholittya-stefan-vishinskii/>

Тема 10. Польська Народна Республіка в 1956–1981 рр.

1. Зміни в суспільно-державному житті після жовтня 1956 р. Політична криза в керівництві ПОРП.

2. Соціально-економічний розвиток. Березневий протест 1968 р. Грудневі події 1970 р. та їх наслідки.
3. Виникнення організованої опозиції. Страйки влітку 1980 р.
4. «Солідарності» і воєнний стан.

Література

Джадт Т. Після війни. Історія Європи після 1945 року. Київ: Наш формат, 2020. 454 с.

Дильонгова Г. Історія Польщі. 1795–1990; пер. з пол. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. 239 с.

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Історія Центрально-Східної Європи: посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів університетів; за ред. Л. Зашкільняка. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2001. 660 с.

Гнатюк О. Польсько-український діалог: часопис *Kultura* та його спадщина (До сторіччя Єжи Гедройця). Львів: Центр гуманітарних досліджень; Київ: Смолоскип, 2007. 64 с.

Міхнік А. У пошуках свободи. Есеї про історію та політику; [пер. із польської А. Павлишин]. Київ: Дух і Літера, 2009. 554 с.

Dudek A., Zblewski Z. *Utopia nad Wisłą. Historia Peerelu*. Warszawa: PWN, 2008. 373 s.

Rolicki J. *Edward Gierek – przerwana dekada*. Warszawa: FAKT, 1990. 201 s.

Skórzyński J. *Siła bezsilnych. Historia Komitetu Obrony Robotników*. Warszawa: Swiat Książki, 2012. 592 s.

**Тематика семінарських занять, рекомендована література до них і
методичні рекомендації**

***Змістовий модуль 1: Історія та культура Польщі від найдавніших часів до
початку XX ст.***

Тема 1. Польська культура доби Середньовіччя.

1. Шкільна освіта. «Сім вільних мистецтв». Утворення Краківського університету.
2. Історичні хроніки.
3. Сакральна архітектура. Романський стиль. Готичний стиль.
4. Скульптура. Вівтар Віта Ствоша з Маріацького костелу в Кракові.

Основні поняття: «сім вільних мистецтв, тривіум, квадривіум, романський стиль, готичний стиль.

Література

Абрамович С., Кеба О., Стахнюк Н. Історія польської літератури. Цикл лекцій. Київ: видавничий дім Дмитра Бураго, 2019. 620 с.

Головко О. Б. Київська Русь на сторінках хроніки В. Кадлубека. *Український історичний журнал*. 1993. № 6. С. 27 – 37.

Головко О. Русь і руські князівства на сторінках польських наративних джерел. *Terra cossacorum: студії з давньої історії України. Наук. зб. на пошану докт. іст. наук., проф. В. С. Степанкова*. Київ: Ін-т історії України, 2007. С. 358–382.

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с.
URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Польща – нарис історії; за ред. В. Менджецького, Є. Брацисевича; пер. з пол. І. Сварника. Варшава: Інститут національної пам'яті, Комісія переслідування злочинів проти польського народу, 2015. 367 с.

Методичні рекомендації

Мета семінарського заняття: розкрито розвиток польської культури в добу Середньовіччя, тобто протягом X – XV ст.

При розгляді першого питання слід розказати про появу кафедральних, колегіатських, парафіяльних і монастирських шкіл та обґрунтувати, чому саме Церква утримувала ці школи; розкрити поняття «сім вільних мистецтв», виділити в ньому «мистецтва» тривіуму і квадривіуму і пояснити, який зміст вкладалося в них. Розповідаючи про заснування Краківського університету, треба вказати, якими причинами була викликана його поява та чому цей університет ще називають Ягеллонським.

У другому питанні аналізуються історичні твори. Спочатку пояснюють, що таке річники, а далі розкривають основний зміст Хроніки Галла Аноніма і Польської хроніки Вінцентія Кадлубека. Основну увагу зосереджують на ознайомленні з «Історією славного Польського королівства» Яна Другоша (1415 – 1480): розказати про самого автора, джерельну базу його твору, основний зміст, а на завершення відповісти на питання: як нетипові риси середньовічної хроністики вирізняють роботу Я. Другоша.

При вивченні третього питання звертають увагу на пам'ятки середньовічної архітектури, головним чином, церковної, які збереглися донині в різних регіонах Польщі. Не варто забувати і про світські будівлі: ратуші і міщанські кам'яниці у Вроцлаві, Кракові, Гданську і Торуні, про будинок Краківського університету, споруджений наприкінці XV ст. Звертають увагу, які з них зведені у романському стилі, а які в готичному, але перед цим слід визначити характерні риси кожного з цих архітектурних стилів.

Далі знайомляться з відомим творінням готичного мистецтва в галузі скульптури – головним вівтарем у краківському соборі Діви Марії авторства Віта Ствоша, вказуючи на його стилістичні особливості та композиційну побудову. При вивченні третього і четвертого питань можна здійснити віртуальну екскурсію давнішим польськими містами.

Тема 2. Культура доби Відродження.

1. Творчість Миколая Рея, Яна Кохановського, Себастьяна Кльоновича (Кленовича).

2. Публіцистичні роботи Анджея Фрича Моджевського, Станіслава Ожеховського (Оріховського), Пйотра (Петра) Скарги.

3. Історіописання: роботи Мацея із Мехова (Меховського), Марціна Кромера, Марціна Бельского, Мацея (Матея) Стрийковського, Шимона Старовольського.

Основні поняття: Відродження, фрашка, полемічна література.

Література

Джерела

Антологія польської поезії; в двох томах. Київ: Дніпро, 1979. Т. 1. 463 с.

Дзвони зимою: Антологія польської поезії; пер., передм. та довід. про авт. Д. Павличка. Київ: Основи, 2000. 470 с.

Кленович С. Роксоланія. *Ізбоник. Історія України IX – XVIII ст. Першоджерела та інтерпретації.* URL: <http://litopys.org.ua/suspil/sus10.htm>

Кленович С. Ф. Роксоланія; пер. В. Маслюк. *Слово многоцінне. Хрестоматія української літератури, створеної різними мовами в епоху Ренесансу (друга половина XV – XVI століття) та в епоху Бароко (кінець XVII – XVIII століття);* упоряд. В. Шевчук, В. Яременко. Київ, 2006. Кн.1. С. 237–290.

Кохановський Я. Поезії. Київ: Дніпро, 1980. 143 с.

Оріховський С. Твори; переклад з лат. та старопольс. мов В. Литвинова. Київ: Дніпро, 2004. 672 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Orikhovskiy_Stanislaw/Tvory/

Оріховський-Роксолан С. Листи. *Ізбоник. Історія України IX – XVIII ст. Першоджерела та інтерпретації.* URL: http://izbornyk.org.ua/old14_16/old14_08.htm

Польські фрашки: Збірник: Пер. з пол.; Упоряд. і авт. передм. І. М. Лозинський. Київ: Дніпро, 1990. 144 с.

Дослідження

Абрамович С., Кеба О., Стахнюк Н. Історія польської літератури. Цикл лекцій. Київ: видавничий дім Дмитра Бураго, 2019. 620 с.

Архієпископ Ігор (Ісіченко). Творчість Петра Скарги. <https://www.bishop.kharkov.ua/kursi-lekcij/istoria-polskoie-literaturi/tema-09-tvorcist-petra-skargi>

Вирський Д. С. Річпосполитська історіографія України (XVI – середина XVII ст.). Київ: Ін-т історії НАН України, 2008. Ч. 1. 502 с.; Ч. 2. 466 с.

Вирський Д. Станіслав Оріховський-Роксолан: життя і пам'ять. Київ: Ін-т історії НАН України, 2013. 215 с.

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Ісіченко Ігор, архієпископ. О. Петро Скарга і християнський схід: український вимір. *Слово і Час*. 2012. № 9. С. 29–35.

Моторний В. А. Слов'янські літератури епохи Відродження. *Історія зарубіжної літератури: Середні віки та Відродження*. Львів, 1982. С. 386 – 432.

Сухарева С. В. Гендерная интерпретация Священного Писания в произведениях Станислава Ореховского-Русина. *Studia Humanitatis. Международный электронный научный журнал*. 2013. № 2. URL: <http://sthum.ru>

Сухарева С. В. Политические измерения творчества Шимона Старовольского: в кругу идеалов и идей. *Studia Humanitatis. Международный электронный научный журнал*. 2015. № 4. URL: <https://docplayer.com/53772776-Issn-studia-humanitatis.html>

Трофимук М. С. Латиномовна література України XV – XIX ст.: жанри, мотиви, ідеї. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 380 с. URL:

https://chtyvo.org.ua/authors/Trofymuk_Myroslav/Latynomovna_literatura_Ukrainy_XVXIX_st_zhanry_motyvuy_idei/

Методичні рекомендації

Мета семінарського заняття: ознайомитися з поетичними, прозовими та полемічними творами XVI – початку XVII ст.

На початку треба дати визначення поняття «Відродження» (або «Ренесанс») та розкрити характерні риси культури доби Відродження. При розгляді першого питання характеризують поетичну творчість Миколая Рея, Яна Кохановського, використовуючи переклади українською мовою, а також аналізують «Роксоланію» і «Фліс» Себастьяна Кльовича (Кленовича), Треба вказати на тематику творів, художні прийоми, жанрову різноманітність, мову написання.

Знайомлячись із публіцистичними творами, треба пам'ятати, що вони і відображали, і формували суспільно-політичну думку тогочасної Речі Посполитої. Прикладом є трактат Анджея Фрича Моджевського «Про виправлення Речі Посполитої». Розкриваючи його зміст, треба визначити, якою має бути Польська держава, на переконання автора. Також достатньо повно розкривають змістову наповненість творів Станіслава Ожеховського (Оріховського), виразника інтересів шляхти і Католицької церкви. Творчість Пьотра Скарги розглядають у контексті Контрреформації, тому насамперед вказують на його брошуру «Про єдність Церкви Божої під одним пастирем». Треба також згадати про «Сеймові проповіді» і дуже популярні «Життя святих Старого і Нового Завіту».

Історичні твори XVI ст. вирізняють якісно нові ознаки: критичне ставлення до джерел, які використані при написанні, врахування раніше надрукованих робіт, посторінково-підрядкові посилання на джерела, намагання знайти причинно-наслідкові зв'язки між подіями. Ці ознаки вирізняють «Трактат про дві Сарматії» Мацея Меховйського, «Про походження і діяння поляків» Марціна Кромера. Також розглядають історичні сюжети в «Хроніці польській, литовській, жмудській і всієї Русі» Мацея Стрийковського, «Хроніці всього світу» Марціна Бельського, а також в декількох творах Шимона Старовольського.

Тема 3. Польська духовна і матеріальна культура доби романтизму.

1. Художня література.
2. Історична наука. Преса. Бібліотеки і музеї.
3. Архітектура і образотворче мистецтво.
4. Музика і театр.

Основні поняття: романтизм, класицизм, неоготика.

Література

Абрамович С., Кеба О., Стахнюк Н. Історія польської літератури. Цикл лекцій. Київ: видавничий дім Дмитра Бураго, 2019. 620 с.

Адам Міцкевич і Україна: зб. наук. Праць; відп. ред. Р. Радишевський. Київ: Бібліотека українця, 1999. 346 с.

Баженова С. Е. Юліуш Словацький і Україна. Кам'янець-Подільський: [б в.], 2004. 104 с.

Баженова С. Е. Від романтизму до реалізму: «Українська школа» в польській літературі 20 – 90-х років ХІХ ст.: етапи діяльності, історія України в творчості її представників. Кам'янець-Подільський: Сисин О. В., 2009. 400 с .

Баженова С. Е. На шляху реалізму: Історія України у творчості представників «української школи» в польській літературі 40 – 90-х років ХІХ століття. Кам'янець-Подільський: К-ПДУ, 2006. 260 с.

Баженова С. Е. Ю. І. Крашевський і Україна : монографія. Кам'янець-Подільський: К-ПНУ ім. Івана Огієнка, 2012. 156 с .

Варшава. Музей Фридерика Шопена. <http://chopin.museum/pl>

Гошко Г., Кріль М. Національний інститут імені Оссолінських у Львові: передумови заснування. *Наукові зошити історичного факультету Львівського університету*. 2012–2013. Вип. 13–14. С. 131–140

Грабович Г. Грані міфічного: Образ України в польському й українському романтизмі. *Грабович Г. До історії української літератури: Дослідження, есе, полеміка*. Київ, 1997. С. 170 – 195.

Міцкевич А. Вибране; перекл. з пол.; упорядкування текстів, підготовка навч.-метод. матеріалів О. Астаф'єва. Київ : Школа, 2005. 462 с.

Нахлік Є. К. Творчість Юліуша Словацького й Україна. Проблеми українсько-польської літературної компаративістики. Львів: [б. в.], 2010. 288 с.

Радишевський Р. «Українська школа» в польському романтизмі: феномен пограниччя: монографія. Київ: Талком, 2018. 704 с. :

Методичні рекомендації

Мета семінарського заняття: ознайомитися з польською духовною і матеріальною культурою доби романтизму та розкрити внесок діячів культури у формування і поширення національної свідомості серед поляків.

Вивчення матеріалу семінарського заняття треба почати з визначення поняття «романтизм», часових меж польського романтизму і його особливих рис. У розгляді художньої літератури зосереджуються на творчості найвидатніших поетів доби романтизму – Адама Міцкевича (твори: «Конрад Валленрод», «Дзяди», «Пан Тадеуш», «Книга польського народу і польського паломництва») Юліуша Словацького («Кордіан», «Баллядина», «Беньовський»), Зигмунта Красінського («Небожественна комедія», «Псалми майбутнього»). Також виділяють твори представників так званої української школи в польській літературі: Антонія Мальчевського (поема «Марія»), Юзефа-Богдана Залеського («Дума Мазепи», «Золота дума», «Дух степу»), Северина Гощинського («Канівський замок»). Треба згадати і творчість Юзефа Ігнація Крашевського, автора багатьох історичних повістей.

У другому питанні увагу приділяють історичним працям Йоахима Лелевеля (20-томна «Польща, її діяння і справи»), Єнджея Морачевського (9-томна «Історія Речі Посполитої»), Кароля Шайнохи («Болеслав Хоробрий», «Ядвіга і Ягайло»); не забувають і про видання найдавніших польських джерел у багатотомній сесії «Monumenta Poloniae Historica». Теж вказують на появу численних часописів, які були трибуною для інтелектуальної еліти, на виникнення наукових товариств. на відкриття бібліотек і музеїв.

Розвиток архітектури можна розглянути на прикладі будівель Варшави першої половини XIX ст.: Великого театру. Палацу Сташіца, палацу намісника та інших (архітектори Антоніо Корацци, Крістіан Пйотр Айнер, Якуб

Кубіцький). У живописі виділяють портретні роботи Антонія Бродовського, Войцеха Статлера, полотна на історичну тематику Александра Орловського, Пйотра Міхаловського.

Розглядаючи розвиток музичного мистецтва, треба згадати про постановки Великого театру (опери «Ядвіга», «Краків'яни і горці» Кароля Курпінського), про діяльність Головної музичної школи у Варшаві на чолі з Юзефом Ельснером, але більше уваги присвятити музичній творчості Фридерика Шопена, яка мала величезне значення для поляків і світової культури, та Станіслава Монюшка, фундатора національної опери. Можна також зауважити, що, крім Варшави, польські театри також працювали у Кракові, Вільні, Познані, Львові.

Тема 4. Духовна і матеріальна культура останньої третини ХІХ – початку ХХ ст.

1. Освіта і наука.

1. Художня література. Генрик Сенкевич. Еліза Ожежко. Болеслав Прус. Габріеля Запольська. Станіслав Виспянський. Владислав Реймонт.

2. Живопис.

3. Музика і театр. Кінематограф.

4. Зміни в побуті. Жіночий і чоловічий одяг. Форми відпочинку і розваг.

Основні поняття: позитивізм, реалізм, імпресіонізм, Молода Польща, неоромантизм.

Література

Абрамович С., Кеба О., Стахнюк Н. Історія польської літератури. Цикл лекцій. Київ: видавничий дім Дмитра Бураго, 2019. 620 с.

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Ковалевська О. Козацтво в живописі Яна Матейка. <https://culture.pl/ua/stattia/kozatstvo-v-zhyvopysi-yana-mateika>

«Козацька» тематика в польському жанрово-історичному живописі ХІХ – початку ХХ ст. <https://uahistory.co/article/193.html>

Лісевич І. Т. Духовно спрагли (духовне життя польської національної меншини на Наддніпрянській Україні в 1864–1917 рр.). Київ: Ін-т історії України, 1997. 240 с .

Свйонтек А. Мистецтво на службі народу: роль малярства у формуванні уявлень поляків про руські землі в період поділів. *Історичні та культурологічні студії*. 2015. Вип. 6-7. С. 62–80.

Методичні рекомендації

Мета семінарського заняття: розглянути розвиток польської духовної і матеріальної культури на першому етапі розгортання модернізаційних процесів.

Вивчення теми починається з аналізу стану початкової, середньої і вищої освіти на польських землях, які входили до складу трьох імперій: Російської, Німецької та Австро-Угорської. Треба визначити, в якій із них поляки мали ширший доступ до освіти і де вони могли здобути її рідною мовою. Із наукових дисциплін показують, яких успіхів було досягнуто в історіографії (наукові школи у Кракові і Львові, роботи Юзефа Шуйського, Тадеуша Корзона, Шимона Аскеназі), мовознавстві (роботи Яна Бодуена де Куртене, Александра Брюкнера), етнографії (роботи Оскара Кольберга), фізики (Нобелівські нагороди 1903 і 1908 рр. разом з чоловіком П'єром Кюрі).

Розглядаючи художню літературу, зосереджуються на творчості Генрика Сенкевича (трилогія: «Вогнем і мечем», «Потоп», «Пан Володийовський»; «Хрестоносці», Нобелівська премія 1905 р. за «Quo vadis»), Елізи Ожежко («Над Німаном»). Болеслава Пруса («Лялька», «Емансипатки»). Габріелі Запольської («Мораль пані Дульської»). Владислава Реймонт («Земля обітована», Нобелівська премія 1924 р. за «Селяни»).

Розвиток живопису розкривають на підставі творів Яна Матейка, майстра портрету і картин на історичну тематику, а також батька і сина Юліуша та

Войцеха Коссаків, Артура Гроттгера, братів Максиміліана і Александра Геримських, які також віддавали перевагу історичному малярству.

Коротко характеризують музичне і театральне мистецтво, згадуючи видатних виконавців музичних творів і музикантів Генрика Венявського, Ігнація Падаревського, Кароля Шимановського та акторів/акторок Яна Круліковського, Гелену Моджевську. Треба також зауважити появу і поширення кінематографу.

У четвертому питанні підкреслюють зміни, які сталися в повсякденному житті поляків у зазначений період. Наголошують на поліпшенні санітарно-гігієнічних умов побуту, насамперед у містах (водогони, брукування вулиць, поява трамваїв, нові способи освітлення), на розвитку шляхів сполучення (залізниці, шосейні дороги) і комунікації (телеграф, телефон), на появі нових форм відпочинку (туристичний і спортивний рух). Важливо також прослідкувати зміни в жіночому і чоловічому одязі. Однак не слід забуваючи про збереження станових відмінностей у способі життя поляків.

Змістовий модуль 2: Історія та культура Польщі ХХ – початку ХХІ ст.

Тема 5. Польський народ у роки Першої світової війни.

1. Війна і польське питання. Польські легіони.
2. Зміни політичних настроїв поляків у 1917 р. Активізація політичної еміграції.
3. Декрети двох імператорів. Більшовицький переворот у Росії. Брестський мир.
4. Поразка центральних держав та відродження незалежної Польської держави..

Основні поняття: польські легіони, ендеки, пілсудчики, людовці.

Література

Білобровець О. Суспільно-політичні орієнтації поляків України в роки першої світової війни. *Intermarium: історія, політика, культура*. 2015. Вип. 2. С. 106–118.

Дильонгова Г. Історія Польщі. 1795–1990; пер. з пол. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. 239 с.

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до початку XX ст.). Курс лекцій; за ред. В. І. Ярового. Київ: Либідь, 2001. URL: <https://studfile.net/preview/7082678/>

Історія Центрально-Східної Європи: посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів університетів; за ред. Л. Зашкільняка. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2001. 660 с.

Корнат М. Від війни між імперіями до геополітичної революції у Центрально-Східній Європі. *Український історичний журнал*. 2019. № 2. С. 172–188.

Папакін А. Участь польських військових формувань у оборонних боях у Києві у лютому 1918 р. *Київська старовина*. 2007. № 7. С. 67–78.

Хомич П. Бої під Костюхнівкою легіонерів Пілсудського під час наступу російських військ в межиріччі Стиру і Стоходу. *Минуле і сучасне Волині. Перша світова війна на Волині та Волинському Поліссі: наук. зб. Вип. 50*. Луцьк: [б.в.], 2016. С. 192 – 202.

Методичні рекомендації

Мета семінарського заняття: прослідкувати зміни у становищі польського суспільства у роки Першої світової війни.

Насамперед треба з'ясувати, яким бачили майбутнє поляків уряди Росії, Німеччини і Австро-Угорщини на початку війни, а далі розказати про створення Головного національного комітету в Кракові та польських легіонів у складі австрійської армії, про появу таємної Польської військової організації на чолі з Юзефом Пілсудським, про ситуацію на фронтах 1914 – 1916 рр. та реакцію на неї польських політиків. Важливо згадати Акт листопада 1916 р. та вказати на його значення.

Друге питання треба почати з факту повалення самодержавства в Росії і переходу влади до рук Тимчасового уряду, який підтримав ідею створення незалежної Польської держави. Саме ці події привели до зміни настроїв серед поляків. Прослідкувати ці зміни – завдання семінару в цій частині. Треба згадати про створення Ліквідаційної комісії у справах Королівства Польського, про формування польської армії в Росії. У другій частині питання говорять про активізацію польської політичної еміграції в Англії, Франції та США. Виділяють діяльність ендеків Романа Дмовського, створення Польського національного комітету у Лозанні (Швейцарія), формування автономної польської армії у Франції під командуванням Юзефа Галлера.

У наступному питанні спочатку з'ясовують обставини і причини ув'язнення Ю. Пілсудського у фортеці Магдебург, вказують на перехід керівництва незалежницьким рухом до Конвенту Організації А. Далі акцентують на оголошенні декретів двох імператорів (німецького і австрійського) про створення органів влади майбутнього Польського королівства – поява Регентської ради; наголошують на більшовицькому перевороті в Росії в жовтні 1917 р. та співробітництві з більшовиками деяких польських партій. На завершення треба розкрити умови Брестського миру та сприйняття його поляками.

В останньому питанні слід розказати про події на польських землях в жовтні – першій декаді листопада 1918 р. в умовах поразки центральних держав, які завершилися відродженням незалежної Польської держави. Йдеться про Маніфест до польського народу від 7 жовтня 1918 р. Регентської ради, якого не сприйняла частина партій; про створення Польської ліквідаційної комісії 28 жовтня у Кракові, про формування Західно-Української Народної Республіки в Східній Галичині, про створення 7 листопада в Любліні Тимчасового народного уряду Польської Республіки, про передачу 11 листопада Регентською радою військової влади в руки Ю. Пілсудського, якого визнав люблінський Тимчасовий уряд, ліві і центристські партії, що й означало відродження незалежної Польської держави.

Тема 6. Культура Польщі у міжвоєнний період.

1. Художня література.
2. Живопис. Театр. Кінематограф.
3. Освіта і наука.
4. Нові засоби комунікації. Зміни в повсякденному житті.

Основні поняття: авангардне мистецтво, література конфліктів, утраквістична школа,

Література

Абрамович С., Кеба О., Стахнюк Н. Історія польської літератури. Цикл лекцій. Київ: видавничий дім Дмитра Бураго, 2019. 620 с.

Ведіна В. Стефан Жеромський. *Жеромський С. Бездомні*; пер. з польс. Київ: Держвидав художньої літ-ри, 1954. С. 3–18. URL: [https://chtyvo.org.ua > authors > Bezdomn](https://chtyvo.org.ua/authors/Bezdomn)

Гершевська Б. З історії культури кіно у Львові 1918 – 1939 рр.; пер. з польс. Львів, 2004. 100 с. URL: <http://www.ji.lviv.ua/ji-library/gierszewska/kino-u-lwowi.htm>

Гомбрович В. Щоденник. У 3-х тт. Т.1. 1953-1956 Київ: Основи, 1999. 413 с.

Думанський В. Некоронована зірка європейського міжвоєнного кіно. URL: https://zn.ua/ukr/HISTORY/nekoronovana-zirka-yevropeyskogo-mizhvoyennogo-kino-263565_.html

Ковальчик Я. Р. Польські літературні групи міжвоєнного двадцятиліття. URL: <https://culture.pl/ua/stattia/polski-literaturni-hrupy-mizhvoyennoho-dvadtsiatylittia>

Кравченко С. І. Періодика польського модернізму: типологія та хронологія рохвиту. *Масова комунікація: історія, сьогодення, перспективи*. С. 15 – 20.

Кувалдін С. Польща 1930-х років у фільмі «Ва-банк». URL: <https://novapolshcha.pl/article/polsha-1930-kh-rokiv-u-filmi-va-bank/>

Лагерська А. Джентельмени та спокусниці. Мода в міжвоєнній Польщі. URL: <https://culture.pl/ua/stattia/dzhentlmeny-ta-spokusnytsi-moda-v-mizhvoyennii-polshchi>

Модерністки. Антологія польської жіночої прози міжвоєнного періоду. Львів: Вид-во Старого Лева, 2018. 536 с.

Портнов А. В. Наука у вигнанні: Наукова і освітня діяльність української еміграції в міжвоєнній Польщі (1919 – 1939). Харків: ХІФТ, 2008. 256 с.

Стефан Жеромський. URL: <https://culture.pl/ru/artist/stefan-zheromskiy>

Фіцовський Є. Регіони великої ересі та околиці. Бруно Шульц і його міфологія; пер. з польс. А. Павлишина. Київ, 2010. 544 с.

Циховська Е. Творчість Леопольда Стаффа як простір інтертексту. Донецьк: ЛАНДОН-XXI, 2011. 345 с

Шульц Б. Цинамонові крамниці. Санаторій під клепсидрою Львів: Просвіта, 1995. 256 с.

Методичні рекомендації

Мета семінарського заняття: розглянути розвиток польської культури у 1920-х – 1930-х роках.

Вивчення теми починають з огляду художньої літератури, яка в міжвоєнний період зазнала значних змін. Треба виділити два періоди в її розвитку, визначити їх особливості і дати загальну характеристику творчості поетів і письменників, які групувалися навколо часописів «Скамандер» і «Авангард». Виокремлюють твори деяких письменників, які викликали найбільший резонанс: «Провесінь» Стефана Жеромського, «Дні і ночі» Марії Домбровської, «Цинамонові крамниці і «Санаторій під Клепсидрою» Бруно Шульца, «Фердидука» Вітольда Гомбровича, «Прощання з осінню» і «Ненаситність» Станіслава Ігнація Віткевича (Віткація).

У другому питанні слід підготувати загальний огляд розвитку живопису за основними напрямками: формісти, колористи. реалістичний живопис. Треба наголосити на бурхливому розвитку театрального мистецтва, насамперед драматичного; розказати про театр «Редут», заснованого Юліушем Остервою, про значення творчості театральних режисерів Арнольда Шифмана, Леона Шіллера і Александра Зельверовича (ідеї «політичного театру», «монументального театру»). Слід згадати про театри у великих містах, про

аматорські театральні колективи. Не менш важливо наголосити на розвитку кінематографу (кіностудія «Сфінкс», творче об'єднання «Старт»),

Стан освіти розглядають за такими напрямками: розширення доступу до загальної початкової освіти, середня освіта і збереження за нею елітарного характеру, підготовка вчительських кадрів, освіта національних меншин. Говорячи про вищу школу, відзначають відкриття нових університетів і академій, поділ вищих шкіл на академічні і неакадемічні. Серед напрямів розвитку науки виділяють математику (львівська і варшавська математичні школи), фізику (варшавська школа), філософію (львівська школа), історіографію (Інститут досліджень новітньої історії, Польське історичне товариство).

Велику увагу приділяють новим засобам комунікації. Йдеться про різке зростання кількості газет і часописів, які належали політичним партіям і громадським організаціям. Вказують на поширення радіо як активного популяризатора польської літератури і музичних творів. Також виокремлюють розгортання мережі бібліотек і читалень, діяльність громадських просвітницьких організацій. Розглядаючи зміни у повсякденному житті, виділяють вплив технічних новинок на житлове будівництво в містах, на міську комунікацію, на використання електроенергії в побуті.

Тема 7. Польська підпільна держава в роки Другої світової війни.

1. Польське підпілля на окупованих землях.
2. Акція «Буря» і Варшавське повстання.
3. Польське питання на міжнародній арені.
4. Боротьба за владу (січень – липень 1944 р.). «Люблінська Польща».

Основні поняття: антигітлерівська коаліція, акція «Буря», «лінія Керзона», «Люблінська Польща»,

Література

Дильонгова Г. Історія Польщі. 1795–1990; пер. з пол. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. 239 с.

Епллбом Е. Залізна завіса: Приборкання Східної Європи. 1944–1956; пер. з англ. І.Гарнік. Київ: ВД «Києво-Могилянська академія», 2017. 623 с.

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Ільюшин І. І. Національно-визвольні прагнення українських та польських самостійницьких сил за часів Другої світової війни. *Український історичний журнал*. 2003. № 1. С. 82–96.

Мельник І. Варшавське повстання 1944 року. URL: <https://zbruc.eu/node/25161>

Мотика Г. Від роззброєння Армії Крайової на Люблінщині до операції «Захід»: винищення польського й українського підпілля підрозділами радянської 64-ї дивізії внутрішніх військ у 1944–1948 рр. *Український історичний журнал*. 2020. № 3. С. 54–65.

Методичні рекомендації

Мета семінарського заняття: проаналізувати функціонування Польської підпільної держави в роки Другої світової війни.

Розгляд першого питання починають з утворення Союзу збройної боротьби у листопаді 1939 р. і Делегатури уряду на край (осінь 1940 р.) та інших державно-політичних структур, підпорядкованих еміграційному уряду, Далі показують конспіративну діяльність політичних партій та організацію ними збройних загонів у 1941 – 1943 рр. Зауважують перейменування Союзу збройної боротьби в Армію Крайову (АК) в лютому 1942 р. і підпорядкування їй інших військових формувань. Треба також розкрити організацію комуністичного підпілля, виділити створення Польської політичної партії (ППР) у січні 1942 р. та визначити її політичні цілі, показати створення польських структур прокомуністичного характеру (Союз польських патріотів у Москві, формування 1-ї польської дивізії ім. Т. Костюшка).

У другому питанні треба охарактеризувати план операції «Буря», схваленого керівництвом АК і еміграційним урядом у листопаді 1943 р., та

підготовку до його здійснення (розвідувальна і диверсійна діяльність), далі розказати про повстання у варшавському гетто та в єврейських гетто в інших містах. Основну увагу слід зосередити на аналізі реалізації операції «Буря». Спочатку висвітлюють події, пов'язані зі звільненням Вільнюса і Львова, а далі переходять до розкриття перебігу повстання у Варшаві, виділивши при цьому такі аспекти: співвідношення сил, ставлення до нього радянського керівництва і західних союзників, наслідки повстання.

У наступному питанні з'ясовують, яке майбутнє Польщі визначили члени антигітлерівської коаліції на своїх конференціях. Починають з конференції в Тегерані 28 листопада – 1 грудня 1943 р., на якій в основних рисах окреслилась позиція Й. Сталіна, У. Черчіля і Ф. Рузвельта з польського питання. Треба наголосити, що вже тоді існування післявоєнної Польщі бачилося ними від ріки Одра на заході і «лінією Керзона» на сході. Далі треба показати, які аспекти польського питання обговорювались на Ялтинській (Кримській) конференції, виділивши при цьому питання західного кордону Польщі і майбутнього польського уряду. Слід підкреслити, що доленосні для поляків рішення ухвалювались без їхньої участі. Також треба звернутись і до третьої зустрічі керівників Великої Трійки в Потсдамі в липні 1945 р., де також обговорювалась справа польських кордонів.

Розгляд останнього питання починають з подій січня 1944 р., коли частини Червоної армії вийшли кордон Польщі 1939 р. Йдеться про утворення комуністичними силами Крайової національної ради та Армії Людової, підпорядковану їй, а підпільними партіями, які орієнтувалися на еміграційний уряд, – Ради національної єдності. Варто виділити утворення в Москві Польського комітету національного визволення (ПКНВ), який в міру просування Червоної армії на захід перебирав на себе владу на визволеній території, і викласти основні положення його програмного Маніфесту до польського народу. Поза увагою не залишають факту підписання ПКНВ в Москві таємної угоди про кордон між СРСР і Польщею по «лінії Керзона». Далі слід перейти до аналізу функціонування так званої Люблінської Польщі –

країни між Бугом і Віслою, де за підтримки СРСР ПКНВ будував «нову народну Польщу». Потрібно наголосити на репресіях, розгорнутих проти прихильників лондонського уряду і АК, та вказати, які політичні сили підтримували нову владу.

Тема 8. Польська культура в умовах комуністичного режиму (1949–1989 рр.).

1. «Революційний наступ» на культуру.
2. Феномен «масової культури». Засоби масової інформації.
3. Художня література. Театр.
4. Кінематограф. Музика.

Основні поняття: «культурна революція», «масова культура»

Література

Брюховецька Л. Анджей Вайда: поліфонія сенсів і єдність мети. *Всесвіт*. 2018. № 1–2. С. 188–200.

Булаховська Ю. Дві польські «зірки» на «поетичному небі». Тадеуш Ружевиц і Віслава Шимборська. *Київські полоністичні студії*. 2010. Т. 16. С. 425–430.

Дзвони зимою: Антологія польської поезії; пер., передм. та довід. про авт. Д. Павличка. Київ: Основи, 2000. 470 с.

Дильонгова Г. Історія Польщі. 1795–1990; пер. з пол. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. 239 с.

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Знакові обличчя польського кінематографа: Кшиштоф Кесльовський. URL: <https://culture.pl/ua/artist/krzysztof-kieslowski>

Сариуш-Вольська М. Трансформація національної пам'яті у польському кіно. *Наукові записки УКУ. 2016. Ч. 6. Журналістика. Медіакомунікації. Вип. 1*. С. 112 – 118.

Стацишин Б. Місіонери втомилися – популярне польське кіно 1980-х. URL: <https://culture.pl/ua/stattia/misionery-vtomylysia-popularne-polske-kino-1980-kh>

Шимборська В. Вибрані твори; переклад із польс. Львів: Літопис, 2001. 224 с.

Методичні рекомендації

Мета семінарського заняття: прослідкувати сорокарічний розвиток польської культури в умовах комуністичного режиму.

Спочатку з'ясовують, що в розумінні комуністів означало здійснити «культурну революцію» і які завдання треба було виконати, щоб створити «соціалістичну культуру». Далі показують, якими способами було взято під політичний контроль освіту і науку, пояснюють, чому саме гуманітарні науки, художня творчість і мистецтво підлягали жорсткому нагляду з боку держави на початку 1950-х років.

Розповідаючи про феномен «масової культури», вказують на механізми її формування (книговидавання масовими тиражами, популярні часописи, розвиток освіти, в тому числі вищої, популярна музика), але основну увагу звертають на роль засобів масової інформації у політичній системі, особливо телебачення.

Огляд художньої літератури починають з констатації того, що методу «соціалістичного реалізму» польські письменники і поети недовго дотримувались. З першим повоєнних творів звертають увагу на чотиритомник «Між війнами» Казімежа Брандиса, «Прощання з Марією і «Камінний світ» Тадеуша Боровського, «Попіл і діамант» Єжи Анджеєвського. Серед польських поетів, чия творчість припала на комуністичні часи, виділяють поетичний доробок Віслави Шимборської, Збігнева Гербарта. Треба також згадати драматичні твори Славоміра Мрожека, наукову фантастику Станіслава Лема.

Світове визнання здобули польські письменники, які працювали в еміграції. До них насамперед зараховують Вітольда Гомбровича (третомник «Щоденники») і Чеслава Мілоша (Нобелівська премія 1980 р. в галузі літератури).

У 1960-х – 1970-х роках активно розвивався театр (режисери Адам Ганушкевич. Єжи Гротовський, Кшиштоф Кесьльовський; актори Густав Голумбек, Збігнев Цибульський, Даніель Ольбрихський).

У світовій культурі виділяють польську школу в кінематографії. У 1960-х – 1980-х роках її творцями називають таких режисерів: Анджей Вайда, Єжи Гофман, Роман Полянський. Кшиштоф Зануссі, Єжи Пассендорфер.

Висвітлюючи розвиток музики, треба вказати на її напрями: класична (музичні твори Кшиштофа Пендерецького, міжнародні конкурси ім. Ф. Шопена у Варшаві, ім. Г. Венявського в Познані), естрадна (виконавці Войцех Млинарський, Анна Герман, Чеслав Нєман; поп-групи, фестивалі естрадної пісні в Ополє і Сопоті), народна (ансамблі «Мазовше», Шльонск»).

Тема 9. Занепад комуністичного режиму в Польщі (1982 – 1989 рр.).

1. Розгортання репресій. Підпільна «Солідарність».
2. Поступова лібералізація режиму.
3. Діалог влади і опозиції: засідання «Круглого столу».

Основні поняття: інтернування, «Круглий стіл».

Література

Алексієвець Л. М. Новітня історія Польщі: Навч. посібник для вузів. Тернопіль: Астон, 2002. 320 с.

Дильонгова Г. Історія Польщі. 1795–1990; пер. з пол. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. 239 с.

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с.
URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Польща – нарис історії; за ред. В. Менджнцького та Є. Брацисевича; пер. з польськ. Варшава: Інститут національної пам'яті, 2015. 367 с.

Кріль М. М. Історія країн Центрально-Східної Європи (кінець ХХ – початок ХХІ ст.): навч. посіб. Київ, 2013.

Куронь Я. Поляки та українці: важкий діалог. Київ: Дух і Літера. 2012. 264 с.

Яровий В. І. Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн: підручник. Київ: Генеза, 2005. 816 с. URL: <https://uahistory.co/book/newest-history-of-central-european-balkan-countries-of-xx-century/>

Методичні рекомендації

Мета семінарського заняття: проаналізувати процес занепаду комуністичного режиму в Польщі у 1980-х роках.

У першому питанні йдеться про форми опору суспільства введенню воєнного стану (страйки, розповсюдження листівок, маніфестації, антиурядові написи на стінах будинків, друк підпільної преси і книжок) та заходи влади для попередження масових акцій (масові арешти, побиття маніфестантів, перевірка працівників на лояльність, звільнення з роботи, контроль за поштовим і телефонним зв'язком). Важливо показати відбудову структур «Солідарності» у підпіллі та використання нею таких пасивних форм боротьби з режимом як створення комітетів соціальної допомоги, поширення правдивої інформації. створення «паралельних» суспільних структур, які мали протистояти державному апарату.

У другому питанні, щоб показати лібералізацію комуністичного режиму, треба розкрити такі питання: обставини відміни воєнного стану, криза в ПОРП, яка проявлялася у відтоці членів з партії та ідеологічній диференціації в її рядах, створення нових професійних спілок, зміни в настроях суспільства, зростання популярності та ролі Католицької церкви, економічна криза, спроби проведення господарської реформи.

Розгляд третього питання треба почати з висвітлення внутрішньополітичної обстановки, що склалася на початок осені 1988 р.: утворення уряду на чолі з Мечиславом Феліксом Раковським у вересні 1988 р., започаткування ринкових реформ, зростання популярності Леха Валенси. Потрібно прослідкувати, як визрівала ідея проведення переговорів між урядом і опозицією в межах «Круглого столу», як були організовані самі переговори, а далі проаналізувати ухвалені документи: Позиція в справі політичних реформ, Позиція в справі соціальної та економічної політики і системних реформ, Позиція в справі профспілкового плюралізму.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИКОНАННЯ

№ з/п	<i>Види завдань</i>
1.	До теми «Польська держава у середньовіччі» скласти хронологічну таблицю основних подій.
2.	Скласти дві схеми для порівняння: «Державний устрій Польського королівства до 1569 р.», «Державний устрій Речі Посполитої в першій половині XVII ст.».
3.	Підготувати презентацію на тему «Реформація і Контрреформація в Речі Посполитій».
4.	Підготувати есе на тему «Історичне значення Конституції 3 травня 1791 р.» (обсяг – до 7 с.).
5.	Скласти хронологічну таблицю до теми «Річ Посполита у війнах XVI – XVIII ст.».
6.	Скласти схему політичного устрою Варшавського герцогства в добу наполеонівських війн.
7.	Скласти схему політичного устрою Королівство Польське (1815–1830 рр.).
8.	Підготуватися до колоквиуму на тему «Становище поляків у складі трьох імперій на початку XIX ст.» за таким планом: а) початок визвольного руху. Польські легіони; б) Варшавське князівство (герцогство). Королівство Польське (1815–1830 рр.); в) Велике Познанське князівство (герцогство); г) Королівство Галичини і Лодомерії.
9.	Викласти вивчений матеріал на тему «Політичні партії та рухи на польській землях у другій половині XIX – на початку XX ст.» у формі таблиці з такими графами: назва партії/руху, керівники/провідні діячі, політичні цілі, форми боротьби.
10.	У ході підготовки до контрольної роботи скласти хронологічну таблицю основних політичних подій в історії Польської держави у

	1919–1939 рр.
11.	Підготуватися до підсумкової дискусії на тему «Чому Польщі вдалися економічні і політичні реформи наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.»

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ Й ОФОРМЛЕННЯ МАТЕРІАЛІВ:

Для виконання завдань з циклу «*Самостійна робота*» необхідно:

- повторити теоретичний матеріал, котрий опрацьовували здобувачі разом з викладачем на практичних заняттях з курсу;
- при виконанні завдань обов’язково дотримуватись засад доброчесності: подавати лише перевірений матеріал, правильні бібліографічні відомості, зазначати ресурси, котрі Ви використовуєте;
- практичні завдання можна оформляти у друкованій формі;
- не потрібно переписувати завдання, слід відразу давати на нього відповідь;
- при написанні письмових робіт необхідно висловлювати власну позицію щодо теми, обґрунтовувати її, підкріплювати положення історичними фактами;
- презентація повинна містити 12 – 15 слайдів з інформацією щодо визначеної теми, ілюстрованою відповідними світлинами, графіками, схемами тощо;
- бібліографічні покликання подавати в кінці всього тексту відповідно до Державного стандарту 2015 р.
- бібліографічний список оформляти за вимогами (<http://vippo.org.ua/files/pedposhyk/spuslit-1557135224.pdf>).

Питання для здійснення підсумкового контролю успішності навчання

1. Давньопольська держава.
2. Прийняття християнства. Мешко I. Гнезненський з'їзд та його політичне і церковне значення.
3. Польща в добу політичної роздробленості.
4. Колонізація на німецькому праві в XIII – XIV ст.
5. Правління Казимира III Великого: зовнішня і внутрішня політика.
6. Формування станової монархії. Польсько-литовська унія. Війни з Тевтонським орденом.
7. Культура середньовічної Польщі.
8. Польща в XVI – першій половині XVII ст.: сільське господарство, розвиток міст.
9. Люблінська унія. Державний устрій Речі Посполитої
10. Зовнішня політика Речі Посполитої в XVI – першій половині XVII ст.
11. Реформаційний рух. Контрреформація.
12. Історіографія, публіцистика і художня література в XVI – першій половині XVII ст.
13. Річ Посполита в роки потрясінь: 1648 – 166-ті роки.
14. Соціально-економічні процеси в Речі Посполитій в другій половині XVII – першій половині XVIII ст.
15. Політичні процеси в Речі Посполитій в другій половині XVII – першій половині XVIII ст.
16. Розвиток культури в другій половині XVII – першій половині XVIII ст.
17. Державні реформи 1760-х років. Російсько-пруське втручання. Перший поділ Речі Посполитої.
18. Соціально-економічний розвиток в останній третині XVIII ст.
19. Реформи 1770-х і 1780-х років. Станіслав Шашіц і Гуго Коллонтай.
20. Чотирирічний сейм. Конституція 3 травня 1791 р.
21. Торговицька конфедерація. Другий поділ Речі Посполитої.
22. Повстання під проводом Тадеуша Костюшка. Третій поділ Речі Посполитої.
23. Розвиток освіти в останній третині XVIII ст. Едукаційна комісія.

24. Історичні і художні твори в останній третині XVIII ст. Розвиток мистецтва.
25. Становище поляків у складі трьох імперій: Пруссії, Австрії та Росії (кінець XVIII – початок XIX ст.). Початок визвольного руху.
26. Варшавське князівство: Конституція, уряд, армія, соціально-правові відносини.
27. Рішення Віденського конгресу. Новий поділ польських земель.
28. Польська культура доби романтизму.
29. Листопадове повстання 1830 р.
30. Велика еміграція і польський національний рух 1830-х – 1840-х років.
31. Краківська республіка 1815 – 1846 рр. Повстання 1846 р. Галичина напередодні і під час весни народів
32. Польські землі під владою Пруссії напередодні революції 1848 р. Польський національно-культурний рух. Познанське повстання.
33. Січневе повстання 1863 – 1864 рр. та його наслідки.
34. Політика Росії, Німеччини і Австро-Угорщини щодо поляків.
35. Економічний розвиток і соціальні зміни на польських землях в добу модернізації.
36. Соціально-політичні програми і рухи в добу модернізації.
37. Польська преса, публіцистика і художня література останньої третини XIX ст.
38. Розвиток освіти, історіографії і наукової думки на польських землях останньої третини XIX ст.
39. Живопис, скульптура і театр останньої третини XIX ст. Зміни у побуті поляків.
40. Суспільно-політичні рухи на початку XX ст.
41. Поляки в Росії. Революційна криза 1904 – 1907 рр. і польські політичні партії.
42. Польське суспільство в Німеччині.
43. Поляки в монархії Габсбургів.
44. Польська культура на початку XX ст.
45. Поляки в роки Першої світової війни.
46. Формування кордонів і устрою Польщі в 1918 – 1921 рр. Конституція 1921 р.
47. Польська держава у 1921 – 1926 рр. Уряд. В. Грабського. Легітимізація режиму Ю. Пілсудського.

48. Модернізація соціально-економічної структури міжвоєнної Польщі. Зміни в повсякденному житті.
49. Конфлікт між виконавчою владою і парламентом. Конституція 1935 р. Загострення стосунків у правлячому таборі.
50. Міжнародне становище міжвоєнної Польщі.
51. Театральне мистецтво, музика, живопис міжвоєнної Польщі.
52. Освіта, наука, художня література у міжвоєнній Польщі.
53. Воєнні дії та поділ Польщі на початку Другої світової війни. Німецький окупаційний режим. Трагічна доля польських військовополонених.
54. Діяльність еміграційного уряду. Польське питання у 1941 – середині 1943 рр.
55. Польське підпілля на окупованих землях. Варшавське повстання.
56. «Люблінська Польща». Польське питання на міжнародній арені.
57. Польща у першому повоєнному десятилітті.
58. Польща у 1956 – 1970 рр. Держава і Церква. Грудневі події 1970 р. Зовнішня політика.
59. Польське суспільство та його культура у 1956 – 1970 рр.
60. Польща між двома криза: 1971 – 1980 рр.
61. Літня криза 1980 р. Виникнення «Солідарності». Запровадження воєнного стану.
62. Занепад системи: 1982 – 1989 рр. Засідання Круглого столу. Влада і культура.
63. Вибори 1989 р. Уряд Т. Мазовецького. Зміни політичного ландшафту. Л. Валенса – президент.
64. Перші демократичні вибори. Розколи і протистояння в 1990-х рр.
65. Міжнародне становище і зовнішня політика в 1990-х рр.
66. Економічна ситуація та суспільні відносини в 1990-х рр.
67. Розвиток польської культури в 1990-х рр. – на початку ХХІ ст.
68. Польща на початку ХХ ст. Президент Александер Красневський. Поразка правих сил.
69. Вступ Польщі в ЄС та його економічні і політичні наслідки.
70. Сучасна Польща на міжнародній арені.

Термінологічний словник

Абсолютна монархія – форма правління, в якій вся повна державної влади знаходиться в руках монарха; відрізняється від обмеженої монархії, в якій влада монарха обмежена юридично або конституцією.

Абстракціонізм – напрям у модерністському мистецтві ХХ ст., що цілком відмовляється від реалістичного зображення предметів і явищ.

Авангардизм – узагальнюючий термін для позначення новаторських напрямів у художній культурі ХХ ст., для яких характерний пошук нових, нетрадиційних засобів вираження.

Автономія – форма самоврядування певних частин держави, що здійснюється в межах, передбачених загальнодержавним законом і виявляється у самостійному вирішенні питань місцевого чи регіонального значення.

Акціонерне товариство – підприємство, капітал якого утворюється з внесків пайовиків (акціонерів) завдяки купівлі ними акцій; прибутки розподіляються між його учасниками відповідно до суми акцій, які їм належить.

Акція – цінний папір, який свідчить про участь його власника в капіталі акціонерного товариства і дає право на одержання певної частини прибутку товариства.

Акція «Вісла» – військова операція Польської держави, здійснена у квітні-липні 1947 р., що полягала у примусовому виселенні українців з історично українських земель Лемківщини, Надсяння, Холмщини і Підляшшя, які після Другої світової війни опинилися в межах Польської держави, на повернуті в результаті Другої світової війни малозаселені північно-західні території Польщі.

Анархізм – суспільно-політична течія, яка прагне до максимально можливого визволення особистості, виступає за знищення будь-якої державної влади і створення вільної організації суспільства з інститутами громадського самоуправління.

Антанта – воєнно-політичний союз Великої Британії, Франції та Росії, який сформувався в 1904 – 1907 рр. для боротьби з Троїстим союзом (Німеччина, Австро-Угорщина, Італія).

Антигітлерівська коаліція (або альянти) - воєнно-політичне об'єднання держав, які під час Другої світової війни воювали проти нацистської Німеччини, Італії, Японії та їхніх сателітів, а також на початковому етапі війни – проти СРСР, Румунії, Болгарії та інших.

Асиміляція – добровільний або вимушений процес розчинення (втрата традицій, мови тощо) раніше самостійного народу (етносу) чи якоїсь його частини в середовищі іншого, як правило, численнішого народу (етносу), засіб досягнення етнічної однорідності.

Бароко – мистецький напрям, який зародився в Італії у середині XVI ст., для якого характерні грандіозність, декоративна пишність, мальовничість, багатство контрастів світла і тіні, вгнутість ліній в архітектурі.

Більшовизм – російський різновид комуністичної політичної філософії та політичної практики, виник і організаційно оформився на другому з'їзді Російської соціал-демократичної партії (РСДРП) в 1903 р. під керівництвом Володимира Ульянова (В, І, Леніна) внаслідок боротьби російських марксистів за створення партії. Марксисты, які згуртувалися навколо В. Леніна, під час виборів до центральних органів партії дістали більшість голосів і тому почали називатися більшовиками, їхні противники, які залишилися в меншості, - меншовиками.

Вальний сейм – найвищий законодавчий станово-представницький орган Корони польської і Речі Посполитої у XV – XVIII ст.

Велика еміграція – еміграція тисяч полків і литовців, зокрема з політичної та культурної еліти, з політично-патріотичних мотивів, безпосередньою причиною якою була поразка Листопадового повстання 1830 року.

Велике князівство Литовське (ВКЛ), або Велике князівство Литовське, Руське й Жемайтійське – державне утворення, що повстало у XIII

ст. на основі союзу литовських князів; засновником ВКЛ вважають князя Міндовга, який приєднав до Литви Чорну Русь і був урочисто коронований 1253 р. у Новгородку (центр Чорної Русі, сучасне м. Новогрудок Гродненської області, Білорусь).

Весна Народів – низка революцій, що сталася в Європі у 1848 р.; революції були демократичними за своєю природою і ставили своїм завданням знищення феодальної форми правління і створення незалежних національних держав.

Віденський конгрес – конференція послів великих держав Європи, очолювана австрійським дипломатом Клементом фон Меттерніхом, яка проходила у Відні з 18 вересня 1814 р. до 9 червня 1815 р.; мета конгресу: врегулювати питання і перекроїти континентальну політичну карту після розгрому наполеонівської Франції.

Військо Запорізьке – офіційна назва реєстрового козацького війська, утвореного 1572 р. рішенням короля Сигізмунда II Августа для оборони південних кордонів Речі Посполитої від нападів турків і татар (існувало до 1648 р.); офіційна зва Української держави – Гетьманщини та її збройних сил від середини XVII майже до кінця XVIII ст.

Війт – керівник місцевого (міського чи сільського) управління або самоврядування.

Воєводство – назва адміністративно-територіальної одиниці у XV – XVII ст., у 1921 – 1939 рр, у сучасній Польщі; очолює воєвода.

Возний – судовий урядовець.

Гайдамак – учасник стихійних народних заворушень на соціальному гранті на Правобережній Україні у XVIII ст. (1734 – 1738, 1749 – 1750, 1768 Р. (останнє відоме під назвою «Коліїщина»),

Генеральна губернія, або Генерал-губернаторство – тимчасова адміністративно-територіальна одиниця, утворена 12 жовтня 1939 р. гітлерівським урядом під час Другої світової війни у центрально-східній частині Польської держави; адміністративний центр був у Кракові.

Гетьман – командувач збройними силами (коронний і його помічник – польний гетьман); з 1572 р. – командувач військом реєстрових козаків.

Голокост – систематичне переслідування і знищення євреїв і ромів нацистською Німеччиною в роки Другої світової війни.

Депортація – примусове вигнання людини або цілої групи людей до іншої місцевості; як правило, проходить із застосуванням сили.

Диктатура – нічим не обмежена політична, економічна та ідеологічна влада у державі або в певному регіоні однієї або кількох осіб, класу, соціальних груп, які у своїх діях спираються на безпосереднє застосування апарату насильства (армії, поліції, карних установ), а також відповідний політичний режим.

Екзекуційний рух – рух середньої шляхти Корони Польської часів останніх Ягеллонів; мав за мету проведення модернізації держави відмінним від абсолютистської централізації шляхом.

Експансія – розширення сфери панування, впливу, поширення чогонебудь за початкові межі (територіальна, економічна і політична експансія); прагнення держави до захоплення нових територій, ринків збуту в інших країнах.

Елекція вільна поголовна – таку назву мав сейм Речі Посполитої, на якому обирався польський король і одночасно великий князь литовський. Деталі майбутніх виборів спочатку обговорювалися на конвокаційному сеймі, а потім оголошувався власне лекційний сейм, у якому брали участь не лише сенатори і земські послы, а й уся шляхта (поголовно й делегати від деяких міст; вибори відбувалися неподалік від Варшави поблизу с. Воля.

Еміграція – добровільне або вимушене переселення людей з однієї країни в іншу з метою постійного або тимчасового перебування в ній; буває економічна і політична.

Закерзоння – узагальнююча публіцистична назва етнічних українських земель, розташованих на захід від «лінії Керзона», які внаслідок розмежування

державних кордонів між СРСР і Польщею відійшли до складу Польщі; охоплює Лемківщину, Холмщину, Надсяння та Підляшшя.

Земля, як термін – адміністративно-територіальна одиниця; вживався на означення земель-князівств.

Індустріалізація – історичний процес техніко-економічного переходу від аграрного до промислових способів суспільного виробництва, який проходить через машинну стадію виробництва товарів і послуг.

Індустріальне суспільство – стадія історичного розвитку людства, якій властиве домінування промислового виробництва над аграрним, чисельне переваження міського населення над сільським; високий рівень промислового виробництва характеризується його механізацією та автоматизацією, використанням досягнень науково-технічного прогресу, що зумовлює якісні зміни у соціально-побутовій, політичній і культурно-духовній сферах суспільного життя.

Інтеррекс – так офіційно називався в Речі Посполитій примас (архієпископ Гнезненський, який був главою католицької церкви країни) впродовж терміну виконання ним функцій глави держави в часи безкоролів'я.

Каштелян – назва урядника, який виконував адміністративно-господарські, судові і військові функції в гродській окрузі – каштелінії; після Люблінської унії так називали сановника, який мав місце в сенаті і наділявся деякими повноваженнями у військовій сфері, зокрема щодо підтримання обороноздатності королівських замків.

Кварцяне військо – наймане військо Речі Посполитої; утримувалося на рахунок четвертої частини з королівських прибутків – так званої кварти; створене в 1562 р., очолював великий коронний гетьман.

Колабораціонізм – співпраця населення або громадян держави з ворогом в інтересах ворога-загарбника на шкоду самій державі чи її союзників.

Колективізація – політика насильницького насадження колективних форм господарства (колгосп) з усуспільненням значної частини селянської власності.

Консерватизм – політична ідеологія і практика суспільно-політичного життя, зорієнтована на збереження і підтримання існуючих форм соціальної структури, традиційних цінностей і морально-правових засад; характерна прихильність до існуючих та усталених соціальних систем і норм, «скептичне» сприйняття ідей рівності людей, несприйняття революції та радикальних реформ, обстоювання еволюційного органічного, максимально повільного розвитку.

Конституції сеймові – правові акти, що від кінця XV ст. ухвалювалися вальним сеймом.

Конфедерація – політичний союз, кожен член якого зберігає незалежність, або союз окремих суверенних держав, що об'єднуються заради вирішення окремих завдань, наприклад, боротьби зі спільним ворогом; форма державного і соціального устрою.

Конфедерація шляхетська – тимчасове політичне об'єднання шляхти в Речі Посполитій, яке брало на себе функції державної влади або ж домагалось від уряду задоволення своїх станових вимог.

Конформізм – пристосовництво, пасивне беззаперечне прийняття існуючих порядків, пануючих ідей і цінностей, стандартів поведінки, норм, правил, безумовне схиляння перед авторитетами.

Королівщини – узагальнений термін на означення королівських (від 1590 р.) – державних (скарбових) маєтностей.

Королівство Галичини та Лодомерії з Великим князівством Краківським і князівствами Освенцима й Затору – коронний край, складова частина Габсбурзької монархії в 1772 – 1918 рр.; об'єднувало частину Волині, історичну Галичину, що складалася зі Східної Галичини і західної Галичини, та північно-західної частини Малопольщі.

Корона Польська – поняття, яке вживалося щодо польської монархії з метою відокремлення держави як юридичного інституту від особи конкретного короля, а також для утвердження суверенітету держави та засад неподільності її території; від Люблінської унії 1569 р. до третього поділу Речі Посполитої –

саме Королівство польське, сполучене персональною унією з Великим князівством Литовським в об'єднаній державі – Речі Посполитій.

Лавники – члени судової колегії («лави») з компетенцією розгляду карних та певних категорій цивільних справ у містах магдебурзького права.

Лібералізм – політична та ідеологічна течія, що об'єднує прихильників парламентського ладу, демократичних свобод і вільного підприємництва.

Ліберум вето – право депутата сейму зупинити обговорення сеймом того чи іншого питання, а то й роботу сейму взагалі.

Лінія Керзона – умовна назва (за прізвищем міністра закордонних справ Великої Британії лорда Джорджа Керзона) східного кордону новоствореної Польської держави, встановлений Верховною Радою Антанти у грудні 1919 р.; цей кордон був визначений за етнографічним принципом: Польща мала постати на територіях, де проживали переважно поляки; кордон мав проходити по лінії: Гродно – Ялівка – Немирів – Брест-Литовський – Дорогуськ – Устилуг – на схід від Грубешова – Крилів – на захід від Рави-Руської – на схід від Перемишля – до Карпат. Остаточну лінію Керзона як радянсько-польський кордон зафіксовано у Договорі між СРСР і Польщею 1945 р. Сучасний західний кордон України майже повністю збігається з лінією Керзона.

Легітимізація – процес здобуття суспільного визнання та підтримки соціальними і політичними суб'єктами.

Лоялізм – відданість законному уряду і державному строю країни в ситуації, коли цьому уряду або устрою винуто виклик силою, яка діє всередині країни.

Магдебурзьке право – варіант німецького права, яке означало міське самоврядування з власним судочинством, що здійснювалося через виборні органи – раду і лаву або дідичного вїйта; спадкоємне і відчужувальне право на міську нерухомість на певних умовах, свободу вибору занять (у сфері торгівлі або ремеслі).

Магнати – аристократи, родовиті великі землевласники; також вищі духовні особи та сенатори або державні радники.

Маршалок – одна з найвищих державних посад у Короні Польській, великий коронний маршалок головував на засіданнях королівського двору, стежив за дотриманням церемоніалу; його заступник – маршалок надворний. Своїх маршалків мали повітові сеймики; вони обиралися шляхтою зі свого середовища.

Масова культура – комплекс поширюваних за допомогою засобів масової комунікації художніх цінностей і потреб, які оцінюються фахівцями як низькопробні.

Модерн – світогляд, заснований на визнанні глобальними цінностями існування і розвитку людства таких морально-етичних і правових норм, як демократія, рівність, прогрес для всіх, просвітництво, вертикальна мобільність людей і суспільства.

Модернізм – загальний термін, що використовується для виниклих на початку ХХ ст. спроб порвати з художніми традиціями ХІХ ст., заснований на концепції домінування форми на противагу змісту; в образотворчому мистецтві прямими представниками є абстракціоністи, у літературі – письменники, що експериментують з альтернативними формами оповіді; у музиці – традиційне поняття ключа було замінене на атональність; в архітектурі центральними концепціями виступають функціоналізм і відсутність декоративності.

Москвофільство – русіянофільська течія серед українського населення Галичини у 1850 – 1930- роках; москвофіли мали проросійські мовно-літературні та суспільно-політичні погляди, обстоювали ідею національно-культурної єдності з російським народом, а пізніше – державно-політичну єдність з Росією; ідеологічно були опонентами народовців.

Народовці, або українофіли – суспільно-політична течія серед молодії української інтелігенції ліберального напрямку, що виникла в Королівстві Галичини і Лодомерії в 1860-х роках.

Націоналізм – спрямування політичної думки, політична ідеологія та політична практика, в центрі уваги яких знаходиться нація як ідея (або поняття та як цінність).

Націоналізація – вилучення з приватної власності осіб у власність держави землі, промислових і транспортних підприємств або цілих галузей економіки.

Нація – спільнота людей, об'єднаних низкою чинників, серед яких найважливішими є етнокультурні та політико-правові.

Органічна праця – концепція, поширена в Королівстві Галичини і Лодомерії наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст., суть якої полягає в кропіткій праці з підвищення політичного і культурно-освітнього рівня суспільств; на практиці це означало творення політичних партій, кооперативів і споживчих спілок, культурних і освітніх товариств, набуття досвіду легальної виборчої і парламентської активності.

Пакти конвенти – публічно-правова угода між шляхтою і королем, що в Речі посполитій від 1573 р.; вона законодавчо оформлювала на елекційному сеймі зобов'язання, які брав на себе претендент на короля перед вступом на трон.

Панегірик – похвальна промова на честь кого-небудь.

Пани – знатна верства шляхти у Королівстві польському і Великому князівстві Литовському.

Пацифікація – урядова політика, спрямована на утихомирення, замирення злокалізованих етносів (національних меншин).

Полемічна література – твори, в яких автор висвітлює свій погляд на суспільно-політичні події.

Польські легіони – загальна назва польських добровольчих військових формувань, які діяли в складі військ іноземних держав після того, як Польща втратила свою незалежність; перші польські легіони були створені в 1796 р. і включені до складу армії Ломбардської республіки; вдруге – у 1848 р. у Ломбардії, Венеції й П'ємонті і воювали проти Австрії за свободу Ломбардії; втретє – в 1914 р. з ініціативи Юзефа Пілсудського у складі австро-угорської армії з метою боротьби за відновлення незалежності Польщі.

Посполите рушення – загальне шляхетське ополчення, тобто земська оборона, яка сформувалася за територіальним принципом; спочатку скликалося за рішенням шляхетських сеймиків, а з 1569 р. – на підставі ухвали вального сейму.

Протекціонізм – політика держави, головною метою якої є захист національної економіки від іноземної конкуренції шляхом введення високих зборів на імпорتنі товари, обмеження або повна заборона ввозу товарів.

Радикалізм – ідеологічна та політична течія, яка обстоює необхідність корінних суспільних і політичних змін, що виходять за межі існуючої системи.

Реалізм – літературний напрям, який характеризується правдивим і всебічним відображенням дійсності на основі типізації життєвих явищ.

Репресії – комплекс заходів з арештів, розстрілів і переселення великих мас людей.

Ринкова економіка – економічна система, заснована на принципах вільного підприємництва, в якій роль регулятора економічних відносин відіграє ринок; форма економічної організації, при якій координація дій здійснюється на основі взаємодії на ринках вільних приватних виробників і вільних індивідуальних споживачів.

Рокош – політично спрямований масовий антикоролівський виступ шляхти, об'єднаної в опозиційну до монарха конфедерацію.

Романтизм – конкретно-історичний напрям у літературі, науці й мистецтві, особливістю якого було протиставлення буденному життю високих ідеалів, яких прагне пересічний індивід, уважний до душевних поривів, схильний до яскравих переживань, пристрастей; виник наприкінці XVIII ст.

Романський стиль – художній стиль в європейському мистецтві X – XIII ст., який увібрав давньоримські, візантійські елементи; переважно виражений в архітектурі.

Секуляризація – відчуження церковного майна на користь держави; у літературі – звільнення літератури від впливу канонічних зразків віровчення.

Сенат у Речі Посполитій – вища палата вального сейму; виник у XVI ст. на основі королівської ради; за Сигізмунда I до складу сенату входили католицькі архієпископи і єпископи, воєводи, каштеляни, коронні і двірські сановники; після Люблінської унії 1569 р. сенат поповнився такими самими литовськими сановниками.

Сервігути – землі, які належали панові і якими могли користуватися селяни; набули поширення у XVI – XIX ст.

Солтис – голова села, заснованого на німецькому праві; у 1923 -139 рр. – керівник адміністрації і територіального самоврядування на території сільської громади.

Станчики – політичне угруповання в Західній Галичині, утворене в 1860-роках у середовищі краківських консерваторів; робили винними самих поляків за втрату незалежності та поділи Речі Посолитої між кількома державами; підтримували контрольовану елітою суспільно-політичну еволюцію

Староство – адміністративно-господарська округа в королівщинах.

Східна Галичина – східна частина Королівства Галичини і Лодомерії, коронного краю монархії Габсбургів; цей напівофіційний термін виник для розрізнення двох частин коронного краю: східної, заселеної переважно українцями (терени колишніх Руського і Белзького воєводств), і західної, заселеної переважно поляками (терени колишніх Краківського і Сандомирського воєводств).

Тоталітаризм – політична система, при якій здійснюється цілковитий контроль над усіма сферами суспільної діяльності та над життям кожної людини зокрема; всеохоплюючий контроль зі сторони партійно-державного механізму над громадянами; надмірне зростання механізму влади та поглинання нею громадянського суспільства; відсутність свободи особистості та демократії.

Тевтонський орден – католицька рицарсько-чернеча організація та заснована нею в Південно-Східній Прибалтиці середньовічна держава.

Утраквістичні школи – навчальні заклади, в яких частина предметів викладалася однією мовою, а частина – іншою.

Фемінізм – жіночий рух, головною метою якого було й є виборювання соціальних, політичних та економічних прав, рівних з чоловіками.

Фільварок – форма господарювання, багатогалузеве господарство, орієнтоване на виробництво збіжжя на продаж; за існування панщини у фільварках використовувалась праця кріпаків, а пізніше – наймана праця.

Футуризм – авангардистський напрям у літературі і мистецтві, представники якого намагалися створити мистецтво майбутнього, відкидали класичну художню спадщину, насаджували ідеї фантастики, урбанізму.

Чинш – фіксована плата в грошовій або натуральній формі за користування земельним наділом.

Четвірний (Четвертий) союз – воєнно-політичний блок Німецької імперії, Австро-Угорської імперії, Болгарського царства і Османської імперії, що протистояв країнам Антанти в Першій світовій війні.

Шляхта – назва привілейованої верстви в Речі Посполитій; ознаками шляхтича були наявність герба та усвідомлення приналежності до шляхетської спільноти як у межах окремого регіону (земля, повіт, воєводство), так і державного утворення в цілому. Генеза шляхти як соціальної групи сягає раннього середньовіччя, коли оточення князя (дружинники) поступово перетворилося на окрему верству суспільства, яку вирізняло наявність станових прав, особисте володіння земельною власністю та обов'язок служби верховному володареві.

Шляхетські сеймики – земські станово-представницькі органи шляхти в Короні Польській, Великому князівстві Литовському та Речі Посполитій; почали формуватися в кінці XIV ст. З XIV ст. сеймики обирали кандидатів на земських суддів, підсудків і писарів; давали згоду на скликання посполитого рушення; з 1493 р. сформувалося стале представництво земських сеймиків шляхти на вальному сеймі у формі інституту земських послів, який згодом

перетворився в нижню палату сейму - посольську ізбу. На сеймиках
голюували маршалки.

Для нотаток

Навчально-методичне видання

Карліна Оксана Миколаївна

Історія і культура Польщі

Навчально-методичні матеріали

Друкується в авторській редакції

Формат 60x84 1/16. Обсяг 3,95 ум. друк. арк., 3,51 обл.-вид. арк.
Наклад 100 пр. Зам. 97 Виготовлювач – Вежа-Друк
(м. Луцьк, вул. Шопена, 12, тел. (38 066 936 25 49).
Свідоцтво Держ. комітету телебачення та радіомовлення України
ДК № 4607 від 30.08.2013 р.